

DE CRIEM AANPAK

MOgroep
Utrecht, september 2007

Colofon

De CRIEM aanpak

Uitgave

MOgroep

Admiraal Helfrichlaan 1

Postbus 3332

3502 GH Utrecht

telefoon: 030 298 34 34

fax: 030 298 34 37

www.mogroep.nl/jeugdzorg

Tekst

Lous Krechtig (Transfergroep Rotterdam)

Klankbordgroep

Lous Krechtig (Transfergroep Rotterdam), Agnes Derksen (MOgroep), Boudewien Vermeer, Mirjam Pastoor (BJZ Flevoland), Ron Berendsen (BJZ Gelderland), Emienne Tilborg (Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam), Yoram Hodselmans (William Schrikker Groep), Angela Imandi, Gillene Geerman, Kirsten Maliepaard (Stichting Bureaus Jeugdzorg Haaglanden / Zuid-Holland), Robert Jansen (BJZ Limburg), Monique Kreikamp (BJZ Zeeland), Roy Trommelen, Peter Eikenaar (BJZ Overijssel), Marloes Driedonks (Ministerie van Justitie).

Subsidiegever

Deze methodiek is ontwikkeld met subsidie van het Ministerie van Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid.

Website

Angelique Verheijen

Contact

Agnes Derksen

projectleider jeugdreclassering

MOgroep Jeugdzorg

e-mail jeugdreclassering@mogroep.nl

Inhoudsopgave

Algemene Inleiding 4

Deel 1 CRIEM aanpak, Hoofdpijnen en achtergronden

- 1 De aanpak in hoofdpijnen 7**
 - 1.1 De achtergrondvisie bij de CRIEM aanpak 7
 - 1.2 De belangrijkste kenmerken van de aanpak 7
 - 1.3 De doelgroep 9
 - 1.4 De criteria op een rij 12
 - 1.5 Wie beoordeelt wat: toetsing van de criteria 12
 - 1.6 De strafrechtelijke varianten 13
- 2 Theoretisch onderbouwing en uitwerking van de basisbegrippen 16**
 - 2.1 Integratie, waar hebben we het over? 16
 - 2.2 Bedreigde participatie 20
- 3 Hoe past de CRIEM aanpak in het wetenschappelijk kader van What Works? 23**

Deel 2 CRIEM aanpak, Werken aan integratie methodische uitwerkingen voor de jeugdreclasseringswerker

Inleiding op deel 2 27

- 1 De eerste fase: diagnose en planning 30**
 - 1.1 Doel 30
 - 1.2 Acties 30
 - 1.3 Methodische handreikingen voor de eerste fase 33
- 2 Tweede fase: uitvoeren van interventies 41**
 - 2.1 Doel 41
 - 2.2 Acties 41
 - 2.3 Methodische handreikingen voor de tweede fase 48
- 3 Derde fase: evalueren, afronden en vervolg 54**
 - 3.1 Doel 54
 - 3.2 Acties 54
 - 3.3 Methodische handreiking voor de derde fase 56

Literatuurlijst 58

Bijlagen

- Bijlage 1: Ontwikkelingstaken van jongeren van 12 tot 21 jaar 61
Bijlage 2: Ontwikkelingstaken van gevluchte adolescenten 62

1. Algemene inleiding

Deze methodiekbeschrijving is een herziening en uitbreiding van de 'Methodiekbeschrijving ITB-CRIEM', die in 2004 verscheen als onderdeel van het actieprogramma Jeugd terecht. CRIEM staat voor Criminaliteit in Relatie tot Integratie van Etnische Minderheden. De CRIEM aanpak (CRIEM aanpak) van de jeugdreclassering is bedoeld voor jongeren die afkomstig zijn uit een niet-westerse etnische minderheidsgroep waarbij de aansluiting tussen het gezin en de Nederlandse samenleving niet optimaal is; er is sprake van een gebrekkige integratie van het gezin. Doel van de aanpak is om deze integratie te bevorderen. De gezinnen waar het om gaat worden niet of nauwelijks bereikt door de vrijwillige hulpverlening. Er is soms al bij verschillende instanties zorg om het gezin, maar men vindt geen ingang. Die is er wel voor de jeugdreclassering op het moment dat de jongere in aanraking is gekomen met justitie vanwege het plegen van een delict of vanwege schoolverzuim.

De CRIEM aanpak bestaat sinds 2000. Toen de methodiekbeschrijving in 2004 uitkwam, bestond er al een uitgebreide uitvoeringspraktijk, die bij gebrek aan een landelijke methodiek per Bureau Jeugdzorg kon verschillen. In 2006 onderzocht PI Research in opdracht van het Ministerie van Justitie de beide intensieve trajecten van de jeugdreclassering (de CRIEM aanpak en de Harde kern aanpak) en kwam tot de conclusie dat de uitvoeringspraktijk nog steeds te divers is om onderzoek naar de effectiviteit van de trajecten te kunnen doen.

Aanleiding voor het herschrijven van de methodiek is driedelig:

- a. Het jeugdreclasseringswerk heeft zich de afgelopen jaren snel ontwikkeld. Recent is het Handboek methode jeugdreclassering verschenen, waarin de werkwijze van de jeugdreclassering is beschreven. De What Works principes zijn leidend. Alle gehanteerde methodieken, aanpakken, programma's moeten passen binnen deze hoofdlijnen. En het werk moet 'evidence-based' zijn: er moet een verklaringstheorie aan ten grondslag liggen ('waarop baseren we ons idee dat dit gaat werken?') en de aanpak moet onderzocht (kunnen) worden op effectiviteit ('werkt het, klopt ons idee?').
- b. De conclusies en aanbevelingen uit het onderzoek van PI research: Beide ITB-programma's zijn redelijk veelbelovend, bevatten elementen die aantoonbaar effectief zijn. Maar de programmatheorie vertoont ook een aantal hiaten. Deze lijken goed te repareren. De uitvoering is zeer divers. Onderzoek naar de effectiviteit is niet goed mogelijk, omdat de verschillende praktijken niet goed vergelijkbaar zijn.
- c. De werkers die de aanpak hanteren, hebben behoefte aan meer methodische handreikingen en concrete aanwijzingen voor het werken aan het bevorderen van de integratie. En aan meer achtergrondtheorie. De jongeren lijken vaak aardig geïntegreerd. Hoe zit het dan precies, wat voor soort problemen hebben deze jongeren, wat is de relatie met criminaliteit, hoe kun je met ze werken aan deze problemen? Hoe werk je aan integratie van het gezin, wat moet je met de ouders, welke doelen kun je halen in drie maanden? Door gebrek aan concrete aanwijzingen, worden CRIEM trajecten soms in de uitvoering 'intensieve reguliere trajecten': je doet hetzelfde maar dan meer, want je hebt de tijd. Hiermee verdwijnen het specifieke karakter en de specifieke doelstellingen. Bovendien is het dan niet meer helder waarom een jongere wiens ouders uit een ver, vreemd land komen wel een intensief traject krijgt en een jongere met autochtone Nederlandse ouders niet ('Leg maar eens aan de ouders uit waarom dat geen discriminatie is.'). Omdat er veel jongeren zijn die naar het oordeel van de Raad voor de Kinderbescherming, het OM en de jeugdreclassering baat zouden hebben bij een intensief traject, is het verleidelijk om de CRIEM aanpak op te leggen bij jongeren waar de aanpak niet voor bedoeld is. De aanpak bevindt zich dan op een hellend vlak: steeds minder wordt integratie een doelstelling en daardoor is het steeds minder mogelijk om te onderzoeken hoe effectief de aanpak is. De programmatheorie kan niet worden gecheckt (klopt de hypothese dat de gebrekkige integratie van het gezin een belangrijke factor is bij het ontstaan en vooral bij het blijven voortbestaan van het delictgedrag?), en er kan niet worden vastgesteld of de aanpak een goede manier is om integratiedoelen te behalen.

In deze nieuwe beschrijving wordt met bovenstaande 3 punten rekening gehouden.

- a. De methodiek wordt in lijn gebracht met het Handboek jeugdreclassering en wordt beschreven vanuit de What Works principes.
- b. De theoretische basis wordt verbreed.
- c. De methodische handreikingen worden uitgediept en preciezer gemaakt, zodat er een betere garantie is op eenduidige uitvoering.

De methodiekbeschrijving wordt in de praktijk vaak gebruikt om in de keten en in de netwerken duidelijk te maken wat de aanpak inhoudt. Om dit te vergemakkelijken wordt deze beschrijving in tweeën gesplitst.

Deel 1 waarin de hoofdlijnen worden beschreven.

Deel 2 met de methodische uitwerkingen voor de jeugdreclasseringswerkers.

Deel 1 CRIEM aanpak Hoofdlijnen en achtergronden

1 De aanpak in hoofdlijnen

1.1 De achtergrondvisie bij de CRIEM aanpak

Uit onderzoek¹ blijkt dat het feit dat jongeren uit etnische minderheden oververtegenwoordigd zijn als plegers van delicten, niet alleen te verklaren is uit sociaal-economische factoren (huisvesting, scholing, armoede, wijk waarin men woont et cetera). Er spelen ook sociaal-culturele factoren mee. Met name de culturele afstand tussen het land waar de ouders vandaan komen en Nederland en de daarmee gepaard gaande moeite die ouders hebben om te integreren in de Nederlandse samenleving, maken dat hun kinderen in twee werelden leven die meer of minder van elkaar zijn gescheiden. De ouders zijn vaak niet op de hoogte van de context waarin de jongere functioneert, van de taken waar de jongere voor gesteld wordt en van de verwachtingen die het Nederlandse onderwijssysteem heeft van de jongere en de ouders.

Het toekomstperspectief van deze jongeren is minder gunstig dan dat van de autochtone groepen. Er is een hoge (jeugd)werkloosheid onder etnische minderheden. De werkloosheid onder de vier grootste allochtone groepen is hoog en de kans op werkloosheid van de tweede generatie is groter dan van de eerste generatie.² De schooluitval bij de etnische minderheden is hoog.³ Allochtone jongeren en hun ouders maken relatief minder gebruik van de hulpverlenende instellingen en komen meer in aanraking met controlerende en sanctionerende instellingen. 28% van de jongeren in de jeugdzorg is allochtoon, 53% van de jongeren in de justitiële opvang- en behandelinrichtingen is allochtoon⁴.

De moeite die ouders hebben om te integreren in de Nederlandse samenleving is een belangrijke criminogene factor. Vanuit de wetenschappelijke route betekent dit, dat de factor 'integratie van de ouders' onderzocht moet worden en dat er, als de jongere hoog scoort op deze factor, interventies moeten worden ingezet om deze score te verlagen.

De werker is gericht op het verbinden van de gescheiden werelden waarin de jongere leeft, op het bevorderen van contact tussen de ouders en de instellingen die met de jongere te maken hebben, op het kweken van wederzijds begrip, op het maken van gezamenlijke afspraken. De interventies van de werker richten zich op het op één lijn krijgen van de pedagogische aanpak in de verschillende contexten, van ouders, leraren en andere belangrijke betrokkenen.

1.2 De belangrijkste kenmerken van de aanpak

1. De aanpak wordt ingezet bij minderjarigen (12 t/m 17 jaar) afkomstig uit etnische minderheidsgroepen waarbij de gebrekkige integratie van het gezin in de Nederlandse samenleving een risicofactor vormt. De culturele afstand tussen het land van herkomst en Nederland is groot en de ouders hebben moeite met het overbruggen van die afstand. De jongere functioneert in verschillende culturele contexten die andere, soms tegengestelde, verwachtingen hebben.
2. Het traject is bedoeld als een preventief traject. De vrijwillige hulpverlening bereikt de allochtone doelgroepen slecht. De inzet van de CRIEM aanpak is te voorkomen dat deze jongeren marginaliseren en in een zo vroeg mogelijk stadium hulp te verlenen bij de problemen die tot delictgedrag kunnen leiden. Daarom is de aanpak vooral gericht op jongeren die zich met lichtere vormen van criminaliteit bezighouden en die geen of een relatief licht justitieel verleden hebben. Deze jongeren hebben nog (bijna) geen bemoeienis gehad met de jeugdreclassering.

¹ Zie de CRIEM nota

² Jaarrapport integratie 2005

³ zie bijvoorbeeld Oomens e.a.

⁴ Bellaert

3. Het is begeleiding in een juridisch kader. De CRIEM aanpak is geen straf, het is een begeleidingsvorm die als bijzondere voorwaarde binnen een juridisch kader past.
4. In het Handboek jeugdreclassering wordt aangegeven dat jeugdreclassering vanuit twee perspectieven werkt: een juridisch en een jeugdzorgperspectief. Bij het juridische perspectief wordt gekeken hoe delictgedrag kan worden voorkomen en hoe bedreigde participatie kan worden opgeheven. Vanuit het jeugdzorgperspectief wordt ontbrekende zorg aangevuld. Alle jeugdreclasseringstrajecten zijn gericht op het voorkomen van recidive. Ook bij de CRIEM aanpak is dit aan de orde. Er is nadrukkelijk aandacht voor het gepleegde delict en voor wat er wel en niet mag. Maar bij de CRIEM aanpak ligt de nadruk op de bedreigde participatie en de zorg. De jongere heeft (beginnende) problemen op verschillende leefgebieden en de interventies van de jeugdreclasseringswerker zijn bedoeld om oplossingen voor deze problemen mogelijk te maken, zodat de jongere niet uit de boot valt.
5. Het centrale thema in de CRIEM aanpak is integratie. In het Handboek jeugdreclassering staat integratie van de ouders niet apart benoemd als een criminogene factor. De veronderstelling is dan dat gebrekkige integratie tot uiting zal komen op de andere factoren maar dit blijkt in de praktijk niet zo te zijn. Als het thema niet apart benoemd wordt, blijft het buiten beeld. Daarom is er in deze methodiekbeschrijving voor gekozen integratie als een aparte criminogene factor te beschrijven. Onderzoek naar de invloed van gebrekkige integratie (van de ouders) op de criminaliteitscijfers rechtvaardigen dit. De culturele afstand tussen de pedagogische contexten waarbinnen de jongere functioneert is (meer of minder) groot. De ouders zijn vaak nog georiënteerd op het land van herkomst, de jongere zelf is meestal primair gericht op de Nederlandse samenleving. Er is een pedagogisch vacuüm: de verbinding tussen de verschillende contexten is zoek, iedere jongere heeft daar een eigen overlevingspatroon op ontwikkeld.
6. De aanpak kent een systeemgerichte benadering. De interventies zijn zowel gericht op de jongere als op de pedagogische context waarbinnen de jongere functioneert. Met name de interacties tussen de verschillende personen worden beïnvloed. Voor de interventies van de jeugdreclasseringswerker zijn drie aangrijpingspunten:
 1. de jongere zelf;
 2. het gezin of de familie van de jongere;
 3. de bredere pedagogische context: de school, de buurtregisseur (politie) en andere Nederlandse instellingen waar de jongere mee te maken heeft, de vriendengroep, de straat.

Op elk van deze gebieden stelt de werker duidelijk omschreven doelen die afgeleid zijn van het centrale thema: integratie. Een CRIEM traject heeft veel mogelijkheden: als de jongere niet makkelijk te beïnvloeden is, dan kunnen ouders en school misschien meer op één lijn worden gebracht, of kan met de ouders gewerkt worden aan een beter begrip van de Nederlandse samenleving en wat dit vraagt van hun kind.
7. De aanpak is kort en intensief. Kort: 3 maanden. Intensief: er is een caseloadbelasting van 1 op 6, wat betekent dat de werker in één week meerdere gesprekken met de jongere en/of mensen uit de context van de jongere kan hebben. Dat maakt het mogelijk om snel van alles op de rails te zetten. De aandacht van de werker is er vanaf het begin op gericht ervoor te zorgen dat de jongere na drie maanden verder kan zonder deze intensieve inzet. De pedagogische context moet zodanig zijn veranderd dat dit mogelijk is. De werker probeert zoveel mogelijk in te voegen en verbindingen te maken. Soms is het nodig om een traject te verlengen. De jongere krijgt dan nog een keer een CRIEM aanpak opgelegd. Na de CRIEM periode volgt in de meeste gevallen een reguliere jeugdreclasseringsbegeleiding.

“Je bent als CRIEM begeleider een soort kwartiermaker. Je zorgt ervoor dat geregeld is wat normaal gesproken allang geregeld zou zijn, dat er een basis ligt waarop anderen verder kunnen gaan.” (een CRIEM begeleider)
8. Omdat het gaat om een juridisch lichte doelgroep, zijn de juridische consequenties van het niet voldoende participeren in het CRIEM traject relatief licht. Omdat het primair gaat om de bedreigde participatie en de zorg, met interventiemogelijkheden op verschillende gebieden, moet uiterst spaarzaam gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid een traject stop te zetten. De jeugdreclasseringswerker is primair gericht op het bieden van hulp bij de

problemen, op het vinden van ingang bij het gezin, op het motiveren van alle betrokkenen om aan dezelfde doelen te werken. Niet op het controleren of de jongere zich wel houdt aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering. Het maken van afspraken met de jongere en hem of haar erop aanspreken als deze niet zijn nagekomen heeft bij de CRIEM aanpak een pedagogische functie: controleren en feedback geven kunnen door de werker worden gebruikt als interventie om te leren over de wenselijkheid van gedrag in bepaalde situaties. De werker beoordeelt of dit voor een bepaalde jongere een goede manier van werken is, afhankelijk van de responsiviteit.

1.3 De doelgroep

Aangezien de CRIEM aanpak met name is bedoeld om preventief te handelen (zie vorige paragraaf punt 2) is het belangrijk om zo snel mogelijk na het eerste contact met politie en / of justitie het traject te kunnen starten. De jongere moet dus zo snel mogelijk na melding van het gepleegde strafbare feit door de Raad voor de Kinderbescherming voorgedragen kunnen worden voor een CRIEM begeleiding. Het contact met de jongere en de ouders moet zo snel mogelijk na het delict plaatsvinden. Dan is de jongere nog wat geschrokken en zijn de ouders nog ontdaan.

“Dicht bij het feit, als het nog warm is. De beleving is nog vers. Niet alleen bij de jongere, maar juist ook in het systeem. Want het verdwijnt snel uit het collectieve geheugen. Als je na een paar maanden komt, weet niemand meer waar het over ging.”

Om snel te kunnen starten is het van belang dat de instroomcriteria helder zijn en dat daar met de ketenpartners overeenstemming over is.

Criterium1 Geldige verblijfstitel

Als beginvoorwaarde voor de CRIEM aanpak geldt voor alle jongeren dat zij een *geldige verblijfstitel* moeten hebben. Minderjarige vreemdelingen die geen of slechts een tijdelijke verblijfsvergunning hebben en wiens toekomstperspectief dus buiten Nederland ligt, komen *niet* in aanmerking voor de CRIEM aanpak. Deze aanpak is immers gericht op de integratie, van de jongere en van het gezin, in de Nederlandse samenleving.⁵

Criterium 2 Criminogene factor: huidig delict en delictgeschiedenis - de lichte doelgroep

De CRIEM aanpak is bedoeld voor de juridisch lichte doelgroep.

De juridische omschrijving is als volgt:

- Jeugdigen met een niet-westerse etnische achtergrond tegen wie voor het eerst een proces-verbaal is opgemaakt en ingezonden naar het OM ter zake van het plegen van delicten.
- Jeugdigen met een niet-westerse etnische achtergrond tegen wie een proces-verbaal is opgemaakt wegens het plegen van een licht delict en die ter zake van het plegen van delicten al eerder met justitie in aanraking zijn geweest.

(ITB CRIEM circulaire, Ministerie van Justitie 2000)

Het gaat dus om first offenders of jongeren die één of meerdere lichte delicten hebben gepleegd. Er is niet omschreven dat het bij first offenders ook om een licht delict moet gaan. Feitelijk betekent dit een grote variatie in zwaarte van het delictgedrag.

Bij de werkers die we interviewden varieerde dat van:

“Hij stond erbij toen een vriend een gestolen gsm verkocht aan een ander.”

tot:

“Hij heeft de school in brand gestoken.”

Hoewel het juridische criterium deze variatie mogelijk maakt, is het van belang dat het karakter van de aanpak (een traject dat vooral vanuit preventie en zorg is opgezet en zich richt op de criminogene factor ‘gebrekkige integratie van het gezin’) overeenind kan blijven. Misschien ging het

⁵ Zie ook de circulaire van het Ministerie van Justitie van 30 juli 2001 (kenmerk 5112624/01/PJS).

om een zwaar delict, maar dat moet dan wel het karakter van een incident hebben. Een stommititeit, een verkeerde inschatting, écht op het verkeerde moment op de verkeerde plek zijn of een uit de hand gelopen situatie.

Soms is het delictgedrag te zwaar voor een CRIEM aanpak. De levensstijl en het straatgedrag van de jongere zijn dan zodanig dat een traject, dat vooral gericht is op zorg en preventie, niet het meest voor de hand ligt. Dan moet ook geen CRIEM aanpak worden opgelegd.

criterium 3 Criminogene factor: gebrekkige integratie van het gezin

Hoewel deze factor niet apart in de lijst met criminogene factoren in het Handboek jeugdreclassering voorkomt, behandelen we het in deze methodiekbeschrijving wel apart. Immers: uit het onderzoek waarop de CRIEM nota is gebaseerd, blijkt dat bij jongeren met een allochtone achtergrond een extra risicofactor in het spel is: stagnerende integratie van het gezin en problemen met acculturatie. De risicofactoren die voor alle jongeren gelden zijn op zich niet voldoende om het verschil in criminaliteitscijfers te verklaren.

Let op: het is dus niet zo dat alle jongeren die een etnische achtergrond hebben in aanmerking komen voor een CRIEM aanpak. Een in Nederland geboren zoon van goed geïntegreerde Marokkaanse ouders is geen kandidaat voor de CRIEM aanpak, net zomin als een jongere die als baby door een Nederlands echtpaar is geadopteerd. Als dergelijke jongeren voor het eerst in aanraking komen met de politie voor een licht delict, is er geen reden om een intensief begeleidingstraject gericht op integratie van het gezin in te zetten. Omdat integratie een veel gebruikt begrip is met veel verschillende definities, besteden we hier in hoofdstuk 2 apart aandacht aan.

criterium 4 Beginnende problematiek op meerdere leefgebieden

Bij de CRIEM aanpak gaat het om de groep jongeren met problemen op verschillende gebieden. Jongeren die onregelmatig naar school gaan, in conflict komen met leraren vanwege houding- en gedragsproblemen, soms zelfs van school gestuurd dreigen te worden ('soms zijn ze al een paar keer geschorst, maar dan mogen ze toch nog terugkomen'), conflicten hebben thuis of een risicovolle vrijetijdsbesteding hebben, bijvoorbeeld veel op straat rondhangen in 'gekleurde' groepen. Maar ze zijn op geen van de gebieden helemaal uit de bocht gevlogen.

Is CRIEM ook geschikt bij ernstige problemen?

Soms is de thuissituatie zeer zorgelijk. De ouders zijn het gezag helemaal kwijt of er vindt thuis geweld plaats. Juist omdat in deze gezinnen niet snel contact met de vrijwillige hulpverlening wordt gezocht, kan de situatie al behoorlijk geëscaleerd zijn. De Raad heeft soms nog niet voldoende aanleiding om een ondertoezichtstelling te adviseren, maar de problemen in het gezin kunnen dan niet meer onder de noemer 'beginnende problematiek' worden geschaard.

De CRIEM aanpak is gericht op integratie. In dit geval betekent gebrekkige integratie: geen contact met de daarin gespecialiseerde hulpverlening. Inzet van het CRIEM traject kan in dit soort situaties zijn: zorgen dat het gezin of de jongere bij de juiste instantie terecht komt. CRIEM is geschikt als er 'verbindingswerk' te verrichten is, als er gezocht moet worden naar de juiste instantie voor de problemen, als deze instantie gemotiveerd moet worden om zich met dit gezin bezig te houden, als het veel werk vraagt om de ouders zover te brengen dat ze hulp accepteren.

De CRIEM aanpak komt herhaaldelijk in combinatie met een OTS voor, een 'dubbele maatregel'. Het kan zijn dat er al een OTS is en dat daarna de jongere een CRIEM traject krijgt opgelegd, het kan ook zijn dat er eerst CRIEM traject is en dat er later (al dan niet na een verzoek tot onderzoek door de CRIEM werker) een OTS volgt.

"In Utrecht komen we bij de jeugdreclassering drie verschillende groepen tegen voor de CRIEM aanpak:

- *de 'preventiegroep', meestal tussen de 12 en 15 jaar, die echt nog maar net delicten pleegt. De jongere en de ouders zijn dan meestal geschrokken van de justitiële reactie. Ouders zijn het zicht op wat hun kind buitenshuis bezig houdt, aan het kwijtraken. De jongere woont in een buurt waar leeftijdsgenoten frequent delicten plegen.*

- de 'zorggroep' waarbij de zorg die vanuit het gezinssysteem wordt geboden, onvoldoende is. Het delict is dan soms een signaal of een schreeuw om aandacht. Vaak worden deze jongeren aan het eind van CRIEM doorverwezen naar de Raad voor een OTS of naar de vrijwillige hulpverlening voor geïndiceerde zorg
- de 'risicogroep', meestal jongeren van 13 à 14 jaar, die vaak al voor hun twaalfde in beeld waren bij de politie ('aanstormend talent'). Zij lopen al langere tijd mee in criminele groepen van vaak oudere jongens, die al lang bekend zijn bij politie en justitie. Zij zijn strafrechtelijk nog niet eerder in beeld geweest. Gezien hun leeftijd krijgen ze CRIEM."

Criterium 5 Motivatie

Bij de CRIEM aanpak moet niet alleen worden ingeschat of de jongere gemotiveerd kan worden om aan het traject deel te nemen. Omdat de werker gaat inzetten op integratie van het gezin, is het essentieel dat de ouders bereid zijn mee te werken. De werker moet inschatten dat het mogelijk is om contact te krijgen met de ouders

"Ouders protesteren soms. Waarom zou hun kind wel een CRIEM aanpak moet krijgen en zijn Nederlandse vriendje, die erbij was en hetzelfde heeft gedaan, niet. 'Discriminatie! Als je goed uitlegt waarbij ze geholpen gaan worden, dan verandert dat."

Belangrijk bij de start is dat er een minimale acceptatie is van de bemoeienis van de jeugdreclassering. Minimaal betekent niet veel meer dan dat de CRIEM werker binnen mag komen. Vervolgens is het de taak van de werker om tijdens het traject de motivatie te versterken.

"Wij zijn ervoor verantwoordelijk om mensen te activeren. Natuurlijk houden ze eerst de boot af. Dat zou je zelf ook doen. Niemand vindt het leuk om zich tegenover een buitenstaander te verantwoorden voor hoe hij met zijn kind omgaat."

Criterium 6 De prognose is dat de CRIEM aanpak de geschikte aanpak is om het recidiverisico te verkleinen

Voor elke jongere die in aanraking komt met justitie moet de meest adequate aanpak worden ingezet. Om een CRIEM traject te kunnen aanbieden, moet dus duidelijk zijn waarom dit, op dat moment, de beste aanpak voor deze jongere is.

Daarnaast kunnen er contra-indicaties zijn, zoals *ernstige psychiatrische problemen* of *ernstige verslaving*. Bij deze problemen is het belangrijk om te bezien of de problemen van dien aard zijn dat het meewerken in het traject op essentiële punten wordt gehinderd. Soms kan een CRIEM traject naast een behandeling lopen, soms blijkt lopende het traject dat er een uitgebreider onderzoek naar de psychiatrische problematiek nodig is.

Als de kloof tussen het gezin en de hulpverlenende instanties erg groot is, de ouders erg veel moeite hebben met het zoeken naar en accepteren van hulp en er veel werk moet worden verricht om de jongere op de goede plek te krijgen, is een CRIEM aanpak juist weer wel geschikt.

Zwakbegaafdheid is geen contra-indicatie. De jongere moet wel kunnen begrijpen wat er van hem wordt verwacht in het traject. Het vereist een werkstijl waarbij de werker heel concreet kan uitleggen, bereid is veel te herhalen en gericht is op het inslijpen van gedragspatronen. Bij deze jongeren is het des te belangrijker om te werken aan een goed ondersteunend netwerk en een goed contact tussen de ouders en de instellingen.

Soms is de problematiek te zwaar voor de CRIEM begeleider. De werker heeft dan geen interventies ter beschikking die het mogelijk maken om in drie maanden iets te veranderen in de leefsituatie van de jongere.

"Een Turks meisje, kwam binnen als een leerplichtzaak. Zij was 15 en uitgetrouwd. Nog niet voor de Nederlandse wet getrouwd, maar haar familie en zijzelf beschouwden haar wel als een getrouwde vrouw. Haar man mishandelde haar. Zij mocht haar ouders niet meer zien en mocht ook het huis helemaal niet meer uit. Wij hadden een ingang via justitie, dat contact moest hij wel goedvinden. Maar wat moet je dan? Je kunt wel zeggen: je leeft in Nederland, dus je moet naar school. Maar helpt dat? Het enige wat ik kon bedenken was de kinderbescherming inschakelen. Maar of er dan iets verandert?"

1.4 De criteria op een rij

De criteria voor instroom in de CRIEM aanpak

1. *De jongere heeft een geldige verblijfstitel.*
2. *De score op de criminogene factor delictgeschiedenis is laag. Het gaat om first offenders of jongeren die een paar lichte delicten hebben gepleegd.*
3. *Het gaat om jongeren wiens ouders gebrekkig geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving en een allochtone achtergrond hebben.*
4. *Er is sprake van beginnende problematiek op meerdere leefgebieden. Eventueel met een hoge score op de risicofactor 'relaties met gezin, familie, partner'.*
5. *De CRIEM begeleider schat in dat de jongere en de ouders te motiveren zijn om aan het traject deel te nemen.*
6. *De prognose is dat de CRIEM aanpak de juiste aanpak is om de bedreigde participatie te verhelpen en om het delictgedrag te voorkomen.*

1.5 Wie beoordeelt wat: toetsing van de criteria

Het is van belang om bij ieder traject de criteria goed te toetsen. De betrokken beoordelaars in de keten moeten het er met elkaar over eens zijn dat de CRIEM aanpak voor de jongere het juiste traject is.

Politie en OM beoordelen de criteria 1 en 2.

De Raad voor de Kinderbescherming beoordeelt criteria 3 en 4.

Als er een gezinsvoogd is, wordt die geraadpleegd. Hoewel aandacht voor de allochtone doelgroepen al jaren een belangrijk punt is voor alle ketenpartners, is er geen instrument om de 'integratie' te meten. Ook in het nieuwe risicotaxatie-instrument komt integratie van het gezin van jongeren uit etnische minderheidsgroepen niet als aparte factor voor. In deze methodiekbeschrijving zal daar een apart hoofdstuk aan worden gewijd (hoofdstuk 2). Als politie, OM en Raad het met elkaar eens zijn, dan kan aan de jeugdreclassering, met name de CRIEM begeleider, opdracht worden gegeven een onderzoek te starten naar de mogelijkheden van CRIEM (dus om criterium 5 en 6 te beoordelen).

De jeugdreclassering, met name de CRIEM werker beoordeelt criteria 5 en 6.

Een CRIEM aanpak kan starten als de verschillende beoordelaars het met elkaar eens zijn. Het is de taak van Bureau Jeugdzorg om op gezette tijden met de ketenpartners te evalueren: welke jongeren zijn er in een CRIEM aanpak geplaatst en wat was het resultaat van die trajecten? Is er op basis van die evaluatie reden om de onderlinge afspraken te verscherpen of te veranderen? Evaluatie met de ketenpartners is bij alle jeugdreclasseringstrajecten een taak voor de organisatie, maar is met name bij de intensieve trajecten, de CRIEM aanpak en de Harde Kern aanpak, van belang. Om de instroom in deze trajecten niet te laten teruglopen, is het essentieel om regelmatig met de ketenpartners de instroom en de behaalde resultaten goed naast elkaar te leggen, zodat bij iedere ketenpartner het belang van deze trajecten op het netvlies blijft.

Het gevaar van het loslaten van de criteria

Omdat er grote behoefte is aan intensieve trajecten, juist ook gericht op zorg, is er het gevaar dat de CRIEM aanpak wordt ingezet in situaties die niet aan de criteria voldoen. Er is immers vanuit de ketenpartners vraag naar intensieve begeleidingen en bij de jeugdreclassering een behoefte aan het intensief starten van trajecten. Aangezien er op dit moment alleen intensieve begeleidingen mogelijk zijn in de HKA en de CA, is de verleiding groot om daar ook jongeren in onder te brengen die niet aan de criteria voldoen. De uitvoering wordt 'aangepast', CRIEM niet gericht op integratie, Harde Kern niet als laatste kans. De programma-integriteit staat daarmee onder druk.

Daarin schuilt een gevaar. Maatschappelijk gezien is er steeds meer aandacht voor de effectiviteit van interventies, niet alleen in de jeugdzorg. Steeds vaker worden werkwijzen op hun effectiviteit beoordeeld. Organisaties willen (en moeten!) verantwoorden dat hun werk effectief is, dat wil zeggen: dat men waarmaakt wat men toezegt. Overall proberen organisaties een omslag te maken naar aantoonbare effectiviteit van hun werkwijzen.

Het Ministerie van Justitie hecht grote waarde aan de beoordeling van de effectiviteit van de interventies van de (jeugd)reclassering. Enerzijds betekent dit dat de interventies moeten voldoen aan de What Works criteria, anderzijds dat er onderzoek gedaan moet worden naar de effectiviteit: hebben de interventies inderdaad het beoogde effect? PI Research, door het Ministerie van Justitie aangewezen om onderzoek te doen naar de effectiviteit van de HKA en de CRIEM aanpak, constateert dat door de grote variatie in de uitvoering het moeilijk, zo niet onmogelijk, is om de effectiviteit van de HKA en de CRIEM aanpak te onderzoeken. Daarmee is de kans op invoering van intensieve trajecten voor andere doelgroepen erg klein.

1.6 De strafrechtelijke varianten

Op dit moment zijn 6 modaliteiten officieel toegestaan, die in de notitie van het van het Ministerie van Justitie (ITB-CRIEM, januari 2000) zijn genoemd.

In de praktijk wordt de CRIEM aanpak niet bij alle toegestane modaliteiten ingezet. CRIEM wordt vooral opgelegd in de volgende varianten:

1. als voorwaarde bij een transactie met de officier van justitie;
2. als bijzondere voorwaarde bij schorsing van een voorlopige hechtenis;
3. bij leerplichtzaken.

Deze varianten blijken in de praktijk het meest bruikbaar. In de notitie staan ook nog de volgende mogelijkheden:

4. bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke geldboete of een voorwaardelijke taakstraf;
5. bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke jeugddetentie;
6. bij eindvonnis door de rechter als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke PIJ-maatregel.

CRIEM bij eindvonnis komt relatief weinig voor. Het karakter van het traject - een traject met de nadruk op bedreigde participatie en zorg, voor jongeren met een relatief licht delictgedrag - rechtvaardigt dat. Als voorwaarde bij een voorwaardelijke PIJ (modaliteit 6) is de CRIEM aanpak geen aangewezen traject, het gaat daarbij immers om ernstige delicten.

Ad 1 Voorwaarde bij transactie met de officier van justitie

De totale begeleidingsduur bij een transactie met de officier van justitie is 6 maanden. Om praktische redenen is het van belang om te letten op de precieze formulering van de voorwaarde. Bij de formulering 'begeleiding van 6 maanden, waarvan de eerste 3 maanden CRIEM', is voor de jeugdreclassering geen ruimte om met deze periode te schuiven. Dit heeft met name nadelen als de begeleiding start in de vakantieperiode (en er dus geen contact met school kan worden opgenomen of de jongere een aantal weken op vakantie is met zijn ouders). De formulering: '6 maanden, waarvan 3 maanden CRIEM aanpak', of '6 maanden, mede inhoudend de CRIEM aanpak' lost dit probleem op.

Ad 2 Bijzondere voorwaarde bij schorsing van voorlopige hechtenis

Om diverse redenen kan het OM het noodzakelijk achten de jongere in voorlopige hechtenis te houden. Als de jongere voldoet aan de instroomcriteria voor CRIEM aanpak checkt de Raad voor de Kinderbescherming bij de jeugdreclassering of dit traject haalbaar is. Bij overeenstemming zal de Raad dit traject adviseren bij de voorgeleiding aan de rechter-commissaris. Hieruit volgt dan een opdracht aan de jeugdreclassering om te onderzoeken of de jongere en direct belanghebbenden bereid zijn deel te nemen aan de begeleiding. In een rapportage 'voorlopig Plan van Aanpak' wordt door de jeugdreclassering aangegeven dat de CRIEM aanpak geïndiceerd is. Deze rapportage ligt ook ten grondslag aan de overweging tot schorsing uit voorlopige hechtenis door de Raadkamer. De CRIEM aanpak is dan een schorsingsvoorwaarde. Bij deze variant is het mogelijk om, als de jongere zich niet houdt aan de voorwaarden, opheffing van de schorsing te vragen.

Ad 3 Leerplichtzaken

Er is sprake van schoolverzuim, een overtreding in het kader van de leerplichtwet. De leerplichtambtenaar maakt een proces-verbaal op. De kantonrechter legt de CRIEM aanpak op. Schoolverzuim is juridisch gezien een lichte zaak, maar wat betreft de achterliggende problemen vaak juist zwaar. Er kan veel aan de hand zijn, schoolverzuim kan een indicator zijn van integratieproblemen maar ook van ernstige ontwrichting van de verhoudingen in het gezin. Deze zaken monden dan nogal eens uit op een ondertoezichtstelling.

Ad 4, 5 en 6 Bij eindvonnis als bijzondere voorwaarde

Als de CRIEM aanpak is opgelegd als bijzondere voorwaarde bij vonnis, is de begeleiding niet een straf maar wel onlosmakelijk verbonden aan de straf. Er wordt een maatregel 'Hulp en steun' opgelegd. Daardoor is er de garantie, dat uitvoering van de CRIEM aanpak gevolgd wordt door een nabegeleiding, variërend van 9 tot 21 maanden (dus samen met CRIEM aanpak de volledige proeftijd van 1 tot 2 jaar, met toezicht Jeugdreclassering). Na de CRIEM begeleiding volgt dan een voortgezette jeugdreclasseringsbegeleiding. Bij het niet voldoen aan de voorwaarden van de CRIEM aanpak kan het OM een tenuitvoerlegging (TUL) vorderen van het voorwaardelijk deel van de opgelegde straf.

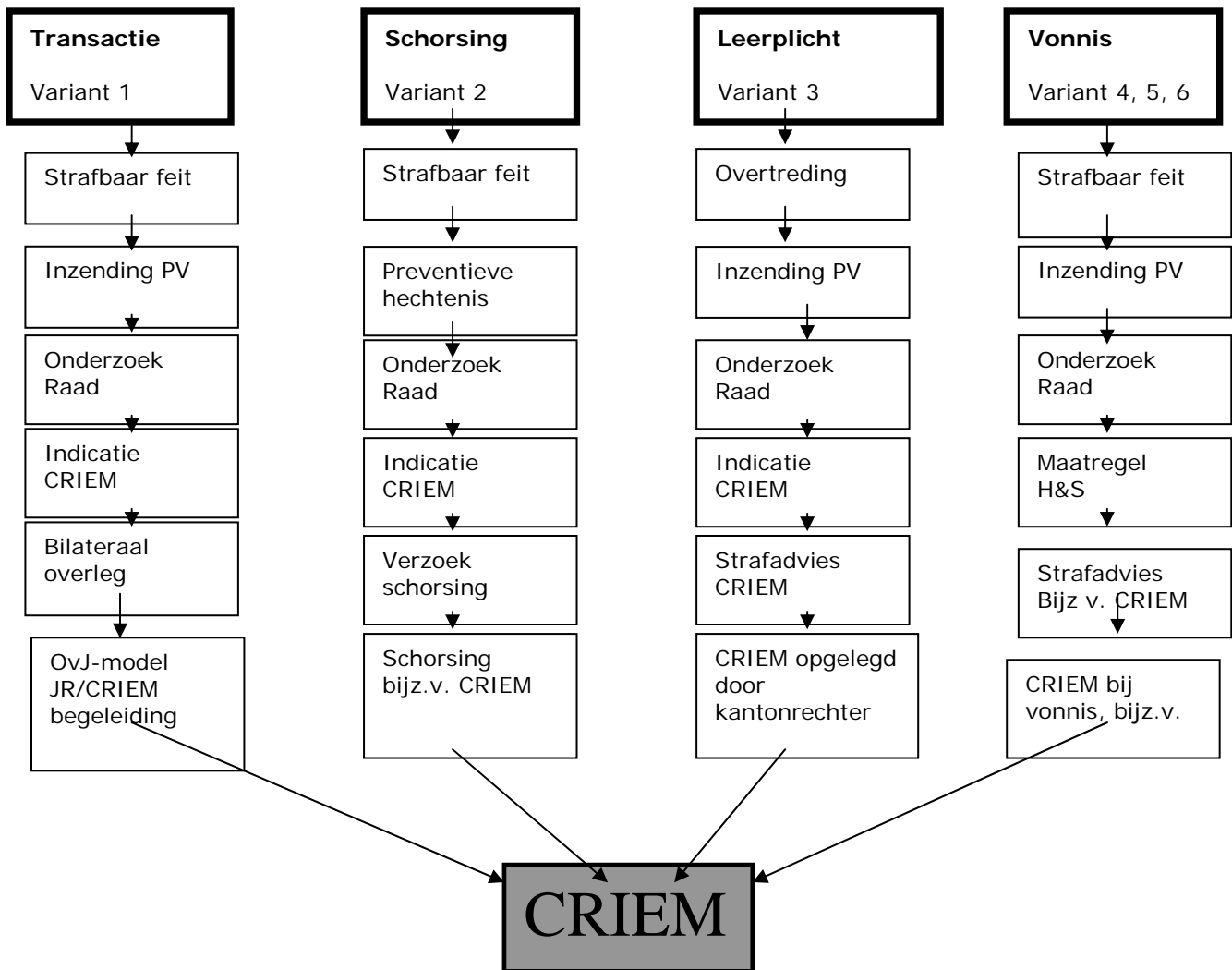
Het is van groot belang dat de jeugdreclassering bewaakt dat de CRIEM aanpak niet wordt opgelegd bij te zware zaken. Het karakter van het traject is daarvoor niet geschikt.

Consequenties van het strafrechtelijk kader

Het is van belang dat de jeugdreclasseringswerker goed op de hoogte is van het kader waarin de CRIEM aanpak voor een bepaalde jongere is opgelegd, met name wanneer trajecten niet soepel verlopen. Het heeft geen zin om te dreigen met gevolgen die feitelijk weinig voorstellen. Hoe strikter het juridisch kader, des te groter (dikker) is de stok achter de deur: 'Als je je niet houdt aan de voorwaarden, dan meld ik dat aan justitie en dan volgt de normale juridische rechtsgang.' Deze rechtsgang is in de verschillende varianten verschillend. Ook bij gebrek aan medewerking van de ouders kan de werker dit inzitten. In tegenstelling tot de Harde Kern trajecten, heeft een CRIEM traject relatief weinig stokken achter de deur. Het is van belang dat de jeugdreclasseringswerker zich dat realiseert.

Op de volgende pagina de schematische weergave van de instroomvarianten.

SCHEMATISCHE WEERGAVE

- H&S = Hulp en Steun
- PV = Proces-verbaal
- OvJ = Officier van Justitie
- bijz.v. = bijzondere voorwaarde
- JR = jeugdreclassering

2 Theoretische onderbouwing en uitwerking van de basisbegrippen

2.1 Integratie: waar hebben we het over?

Integratie is een acculturatiestrategie

Cultuur is geen statisch gegeven. Als mensen langdurig in contact komen met een andere cultuur (door vrijwillige migratie, door vlucht of door kolonisatie) dan 'accultureren' zij, dan verandert de manier waarop ze tegen de wereld aankijken, dan veranderen sommige van hun normen en opvattingen.

Berry (1990) heeft de strategieën die mensen gebruiken bij acculturatie in een schema gezet. Hij onderscheidt twee dimensies.

1. Vindt men het van belang om de culturele identiteit en kenmerken van het land van herkomst te behouden?
2. Vindt men het van belang om relaties te onderhouden met de dominante groep in de gastcultuur?

Dat leidt dan tot 4 strategieën

	Identificatie met cultuur van herkomst: ja	Identificatie met cultuur van herkomst: nee
Identificatie met gastcultuur: ja	Integratie	Assimilatie
Identificatie met gastcultuur: nee	Segregatie	Marginalisatie

Dus als iemand alleen gericht is op de cultuur uit het land van herkomst, dan noem je dat segregatie, is iemand alleen gericht op de gastcultuur dan noem je dat assimilatie.

Zijn er geen bindingen, niet met cultuur van herkomst en ook niet met gastcultuur dan noem je dat marginalisatie, is iemand verbonden met beide culturen, dan noem je dat integratie.

Mensen hoeven niet op alle levensgebieden dezelfde strategie in te zetten (bijvoorbeeld: iemand kan assimilatie op het werk, integratie qua taal en segregatie bij huwelijk nastreven).

Integratie vraagt verandering van twee kanten.

Integratie betekent 'integer maken', één geheel maken van verschillende elementen. Om nieuwkomers te kunnen laten integreren, moet ook de Nederlandse samenleving integreren: rekening houden met de verschillen tussen mensen, aanpassen zodat het mogelijk is voor de ander om de eigen cultuur deels te behouden en deel te nemen aan de Nederlandse samenleving. Een opgave voor scholen, arbeidsorganisaties en hulpverleningsinstellingen.

Wat kan er mis gaan

In het boek 'de dunne draad tussen doorgaan en stoppen, allochtone jongeren en criminaliteit' doen de schrijvers verslag van een kleinschalig kwalitatief onderzoek onder personen tussen de 25 en de 35 jaar met een 'betekenisvol' (lees: flink) delictverleden. Marokkanen, Turken, Surinamers, Antillianen en Nederlanders. Een deel van hen is gestopt (althans op het moment van onderzoek) met het plegen van delicten, een deel niet. De onderzoekers vragen zich af welke factoren hierbij een rol spelen. Op basis van hun interviews schetsen zij het volgende beeld:⁶

Er zijn drie belangrijke elementen die een rol spelen:

- de maatschappelijke integratie van het gezin;
- de persoonlijke integratie van de geïnterviewde personen;
- het maatschappelijke klimaat.

⁶ De tekst die volgt is grotendeels ontleend aan Beke 1998

Deze factoren worden door de schrijvers uitgewerkt. Het gaat hier om wat de onderzoekers aantreffen, bij de delictplegers en de gezinnen waaruit deze afkomstig waren. Het gaat hier dus niet om een algemeen beeld van allochtonen en allochtone gezinnen, maar om het beeld wat bij de onderzochte groep werd aangetroffen, de groep die een forse delictgeschiedenis heeft.

Maatschappelijke integratie van het gezin

De risicofactor is hier: gebrekkige of uitsluitend instrumentele integratie van het gezin in de Nederlandse samenleving.

Hierbij zijn 3 elementen van belang:

- a. de maatschappelijke positie van de vader in het land van herkomst
- b. de algemene houding van de ouders ten opzichte van de Nederlandse cultuur
- c. het opvoedingsregime

Ad a.

Als de maatschappelijke positie van de vader in het land van herkomst slecht was, is dat een risico voor de integratie van het gezin in Nederland.

Ad b.

Het gaat hierbij vooral om het respect dat getoond wordt voor de Nederlandse cultuur. De ouders van de onderzochte groep stellen zich dubbelhartig op ten opzichte van de Nederlandse cultuur, kritisch tot afwijzend. In het gezin wordt vastgehouden aan het behoud van de eigen culturele identiteit, men zet zich af tegen de Nederlandse cultuur. Men past zich alleen aan voor zover dat de sociaal-economische positie van de kinderen verbetert (omdat dit een snellere en succesvollere terugkeer naar het land van herkomst mogelijk maakt). Er zijn niet of nauwelijks contacten met Nederlanders, men is geen lid van Nederlandse clubs, men beheerst de Nederlandse taal slecht.

Ad c.

In het algemeen is het opvoedingsregime streng en gericht op discipline, soms tot in het extreme doorgevoerd. De Nederlandse samenleving wordt als bedreigend ervaren, de kinderen staan bloot aan allerlei verleidingen, de ouders worden strenger. Er wordt weinig beloond en veel gestraft. Er is weinig tijd voor de kinderen, de ouders zijn bezig het hoofd boven water te houden, hebben weinig kennis van de sociale kaart (weten niet waar ze moeten zijn). Er is een grote scheiding tussen de wereld thuis en de buitenwereld. Ouders voelen zich niet verantwoordelijk voor wat er buitenshuis gebeurt, deels omdat in het land van herkomst de maatschappelijke controle buitenshuis veel groter is, maar ook al omdat ze niet de kennis en de vaardigheden hebben om buitenshuis actief te participeren. Dus de kinderen hebben al op jonge leeftijd een grote mate van verantwoordelijkheid voor twee belangrijke domeinen: school en vrije tijd. Als deze vrijheid niet goed gehanteerd wordt, ontsporen ze. Dit werkt nog eens extra door, omdat Nederlandse professionals uit deze leefwerelden (docenten, politie) een negatief beeld hebben van ouders als betrouwbare correctiepartners, en ze deze dus niet meer betrekken. Dat legt nog meer verantwoordelijkheid en vrijheid bij de jongere.

De risicofactor wordt nog eens versterkt door:

- De mythe van terugkeer naar het land van herkomst. Gaandeweg neemt de werkelijke animo af, maar dit blijft onuitgesproken. Deze ambivalentie van de ouders bleek bij de geïnterviewden steeds sterker zichtbaar maar tegelijkertijd onbespreekbaar binnen het gezin. Eindbalans lijkt: kinderen moeten in Nederland de zorg op zich nemen voor hun ouders en hebben in het land van herkomst bezit waar ze niks mee kunnen.
- Het dualisme van de ouders: doordat geen duidelijke keuze wordt gemaakt, staat men met één been in het land van herkomst en één been in Nederland. Men wortelt dus nergens.
- Oriëntatie op de eigen etnische groep. Als men zich uitsluitend richt op de cultuur van het land van herkomst, dan vergaart men geen kennis over hoe men moet omgaan met de Nederlandse samenleving.
- Latere gezinshereniging.

Persoonlijke integratie van de delictpleger.

De risicofactor is hier: een gebrekkige persoonlijke binding met de Nederlandse samenleving.

Drie factoren spelen hier een rol:

- a. de gedwongen diversiteit in culturele rollen;
- b. het dualisme van de jongere ten aanzien van de Nederlandse cultuur en de cultuur uit het land van herkomst (van de ouders);
- c. een slecht toekomstperspectief.

Ad a.

Er zijn verschillende verwachtingen in de verschillende contexten. Dit geeft verwarring bij het opgroeiende kind. De Nederlandse cultuur lijkt heel verleidelijk, de jongeren willen zich in eerste instantie daarbij aansluiten. De ouders zien dat met lede ogen aan, verscherpen de regels, vergroten de negatieve kanten van de Nederlandse samenleving uit.

De jongere moet constant schakelen. Alle jongeren experimenteren met rollen, maar deze groep allochtone jongeren moet dat stiekem doen. Ze spelen steeds een rol. Een groot probleem is daarbij het ontwikkelen van een eigen identiteit. Wie ben ik? Ze voelen zich het meeste thuis bij vrienden uit de eigen cultuur, hoeven daar geen rol te spelen. Uiteindelijk wordt vaak een partner gekozen uit de eigen etnische groep.

Ad b.

Op zich zou het feit dat de jongeren zich aanvankelijk richten op de Nederlandse samenleving, maar gaandeweg meer op vrienden uit de eigen cultuur, geen probleem hoeven zijn.

Herontdekking van eigen waarden, herontdekking van de eigen identiteit. Maar dat blijkt selectief te zijn. De jongere valt vaak terug op vrienden die al aardig op de verkeerde weg zijn. De jongeren ontwikkelen dezelfde ambivalente houding als hun ouders. Bij de ouders was die ambivalentie vooral ten aanzien van de Nederlandse cultuur, bij de jongeren is het ten aanzien van beide culturen (in het schema van Berry: marginalisatie). Ouders houden zich nog staande vanuit hun sterke wortels in de oorspronkelijke cultuur (segregatie).

Ad c.

De gebrekkige persoonlijke integratie van de jongeren wordt zichtbaar in:

- o De schoolloopbaan.
De startcondities zijn al niet goed. (taalproblemen, missen van aansluiting). Bovendien hebben ze moeite met de rol van de leerling: ze kunnen moeilijk omgaan met de vrijheden van het Nederlandse schoolsysteem. Ouders bemoeien zich helemaal niet met dit terrein. Ze hebben geen zicht op het schoolfunctioneren, bieden geen hulp bij huiswerk, hebben geen contacten met school. De jongere moet het in zijn eentje opknappen. Langzamerhand zie je het ambitieniveau terugzakken.
- o De vriendenkring.
In de cultuur op straat is status gekoppeld aan geld en dure spullen. Kleine criminaliteit begint vaak als recreatie. Langzamerhand verschuift dat en worden delicten gepleegd voor het geldelijk gewin. De vriendschappen op straat zijn vaak oppervlakkig: bij jongeren uit deze groep lijken 'vriend' en 'kennis' hetzelfde. En nogmaals: er wordt weinig corrigerend opgetreden door de ouders en de eigen bevolkingsgroep.
- o Het arbeidsproces.
Daar vallen harde klappen. Deze jongeren hebben slechte papieren, dus vinden banen 'in de periferie van de arbeidsmarkt.' Dat maakt de verleiding groot om op andere, illegale manieren aan geld te komen, zeker als er ook een verslavingsprobleem is.

Maatschappelijk klimaat

Als er een maatschappelijk klimaat heerst waarin geen respect en begrip bestaat voor de culturele eigenheden van etnische groepen, dan is het moeilijk om te integreren.

Dat schetsen Beke e.a. in 1998, het maatschappelijk klimaat is sinds die tijd eerder verslechterd dan verbeterd. Met name de Islamitische allochtone Nederlanders worden met steeds meer achterdocht geconfronteerd. Discriminatie is een niet te onderschatten factor en komt veel voor, de onderzoekers melden talloze incidenten. Dat levert boosheid en frustratie en maakt het moeilijker

een maatschappelijke positie te verwerven. Anderzijds wordt het ook als excuus gebruikt. De geïnterviewden nemen soms geen verantwoordelijkheid voor eigen fouten, leggen de schuld bij anderen. Als ze worden gepakt na het plegen van een delict, 'moet de politie hen altijd hebben.' 'Hier wreken zich de beperkte mogelijkheden en de beperkte inzet van de Nederlandse samenleving om stelling te nemen tegen doelbewuste vormen van discriminatie.'⁷

Terug naar criterium 3: de gebrekkige integratie van het gezin is een risicofactor voor recidive

Wanneer is een CRIEM traject geïndiceerd?

Bij een jongere met een allochtone achtergrond moet worden onderzocht op welke wijze de jongere en de ouders zich hebben aangepast aan de cultuurverandering. Welke acculturatiestrategie hebben ze gekozen. Is deze strategie algemeen of verschilt die per levensgebied. Hoe verschilt de strategie van de jongere van die van de ouders?

Wanneer de CRIEM aanpak: bij welke acculturatiestrategie?

Als de ouders geïntegreerd zijn, is er geen CRIEM aanpak geïndiceerd. Als de ouders geassimileerd zijn, dan is een CRIEM aanpak waarschijnlijk niet geïndiceerd. Als de jongere zich afzet tegen de assimilatie van de ouders, en bezig is zijn 'identiteit' te vinden door op te trekken met risicogroepen, is een regulier reclasseringscontact met extra aandacht voor deze factor vaak voldoende.

Als ouders gemarginaliseerd zijn, dus geen enkele steun kunnen bieden bij ontwikkeling van waarden en normen, dan is inzet op langere termijn van andere instellingen en professionals nodig. De ouders zijn zo opgesloten in zichzelf, of zo getraumatiseerd (bij vluchtelingen) dat ze zelf nauwelijks het hoofd boven water kunnen houden en hun kinderen geen richting kunnen geven. Hoofddoel van CRIEM is dan: de brug slaan met de instellingen die daarvoor zijn. Zorgen dat de hulpverlening van de andere instellingen wordt geaccepteerd, zorgen dat de hulpverleners zich kunnen verbinden met dit gezin.

Als de ouders op veel gebieden een strategie van segregatie inzetten, zich dus niet verbinden met de Nederlandse samenleving, dan is CRIEM geïndiceerd. Deze strategie leidt vaak tot een gebrekkige kennis van systemen en procedures, weinig zicht op waar de jongere mee te maken krijgt, een negatieve houding tegenover Nederlandse instituties. De ouders nemen hun rol als opvoeder wel serieus, oefenen gezag uit.

In deze situatie ontstaan voor de jongere de volgende problemen:

- a. De jongere krijgt thuis een aantal waarden bijgebracht terwijl in de Nederlandse samenleving andere waarden gepredikt worden. De jongere moet dus voortdurend switchen.
- b. De jongere ondervindt van thuis uit weinig steun om zich in de Nederlandse samenleving staande te kunnen houden en een maatschappelijke positie te kunnen verwerven, moet dus te jong al op eigen kracht koersen.
- c. De jongere ontwikkelt een ambivalente houding ten opzichte van de Nederlandse samenleving.

Dus:

Zijn de ouders goed geïntegreerd: geen CRIEM

Zijn de ouders geassimileerd: geen CRIEM

Zijn de ouders gemarginaliseerd: wel CRIEM, vaak met aanvullende maatregelen

Zijn de ouders gesegregeerd: wel CRIEM.

⁷ tot hier: tekst ontleend aan Beke 1998

Hoe kom je achter de acculturatiestrategie?

De begeleider moet onderzoeken welke acculturatiestrategie de ouders kiezen en welke criminogene factoren hierbij bepalend zijn.

Kromhout (pag. 157) noemt de volgende indicatoren van acculturatie:

- etnische zelfidentificatie (dus: hoe noemen de mensen zichzelf, tot welke groep vinden ze dat ze behoren);
- religieuze identificatie en activiteiten;
- taalbeheersing en -gebruik;
- contacten met familie in land van herkomst en in Nederland;
- etniciteit van de vriendenkring en partnerkeuze;
- toekomstige woonplaats / remigratiewens.

2.2 Bedreigde participatie

Van jongeren, alle jongeren, wordt verwacht dat zij zich een plek verwerven in de maatschappij, hun eigen leven vormgeven, zelfstandig participeren. Edwin Hoffman (2002) noemt dit 'koersen op eigen kracht'.

Het is niet simpel om vorm te geven aan het eigen leven. De maatschappij verandert en daarmee ook de ontwikkelingsopgave waar een jongere voor staat. Als de kloof tussen thuiswereld en buitenwereld erg groot is, is deze opgave nog moeilijker. In deze paragraaf bespreken we de maatschappelijke ontwikkeling: in welke opzichten de maatschappij niet meer zo overzichtelijk is als vroeger, wat de ontwikkelingsopgave voor een jongere is en wat daarin extra moeilijk is voor hen wiens ouders slecht geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving.⁸

Maatschappelijke ontwikkeling

Een moderne Westerse samenleving lijkt in een aantal opzichten niet meer op de samenleving van vroeger. Sociale relaties tussen mensen zijn sterk aan verandering onderhevig, de sociale diversiteit is toegenomen en mensen bewegen zich vrijer dwars door verschillende sociale omgevingen (niet alleen feitelijk, maar ook virtueel via internet).

Menselijke relaties bewegen zich:

- van collectiviteit naar individualiteit;
- van uniformiteit naar diversiteit;
- van hiërarchische gezagsverhoudingen naar egalitaire, horizontale verhoudingen;
- van formele, onbeweeglijke sociale verbanden naar informele bewegende netwerken (Hoffman geeft het voorbeeld van dance party's die plaatsvinden in het hele land en waar vaak dezelfde jongeren uit binnen- en buitenland naartoe gaan).

Mensen zijn in hun leven meer als vroeger zelf de sturende factor. De individualisering loopt langs drie ontwikkelingslijnen:

- a. Mensen maken zich vrij uit de traditionele klasse- en familiebindingen en uit de geslachts- en leeftijdsspecifieke rollen. Je kiest een eigen beroepsrichting, verhuist en veel contacten met anderen zijn vooral functioneel.
- b. Er is een voortdurende dreiging van stabiliteitsverlies. De vaste levensbeschouwelijke kaders verliezen aan invloed, levensomstandigheden wisselen en daarmee ook de vaste sociale bindingen.
- c. Er zijn nieuwe vormen van sociale controle en integratie. Het individu is dan wel 'vrijgemaakt' uit de traditionele bindingen, maar daarvoor in de plaats is er een steeds meer omvattend netwerk van maatschappelijke instanties, normeringen en voorschriften, die de randvoorwaarden van het moderne bestaan bepalen en beheersen.⁹

De moderne maatschappij vraagt om mensen die zichzelf kunnen sturen.

⁸ Gebaseerd op E. Hoffman

⁹ Hoffman

Wat is de ontwikkelingsopgave voor de jongere?

Opgave voor een jongere is dus het ontwikkelen van zelfsturing. Dat gaat over ontwikkelen van autonomie (eigen keuzes maken) en authenticiteit (jezelf zijn), maar juist ook over het vermogen om rekening te houden met anderen en met de veranderende omstandigheden ('sociaal en flexibel', de toverwoorden uit de personeelsadvertenties van tegenwoordig).

Een jongere moet zijn of haar identiteit vormen 'dwars door de veelheid en diversiteit van ervaringen die het huidige bestaan uitmaken.' (Hofmann) Oude zekerheden zijn verdwenen, er lijkt van alles mogelijk, er liggen allerlei kansen maar tegelijkertijd ook meer risico's en onzekerheden. De mogelijkheden lijken onuitputtelijk, maar hoe kies je daaruit dat wat bij jou past, hoe weet je welke hobbels er zullen zijn en of je die wel kunt nemen?

In de opvoeding moeten jongeren worden voorbereid op deze keuzes. De opgave voor de opvoeders is nu anders dan 25 jaar geleden. Opvoedingspatronen veranderen, ook in allochtone gezinnen. Opvoeders – ouders of beroepsopvoeders zoals leerkrachten en jeugdreclasseringswerkers – moeten jongeren dus niet meer voorbereiden op vastliggende keuzes en vaste vooruitzichten, maar moeten jongeren juist leren om te gaan met dynamiek en verandering, te koersen op eigen kracht.

Wat is daarin extra moeilijk voor een allochtone jongere?

'Allochtone jongeren blijken in een aantal opzichten kwetsbaarder te zijn dan de, eveneens maatschappelijk kwetsbare groep, autochtone jongeren,' zegt Hoffman.

Ze worden vaak geconfronteerd met tegenstrijdige normen (het sterkst als er de cultuurovergang is van een plattelandsgemeenschap in het herkomstland naar de 'stad' in Nederland). Het gezin is soms van een transparante, overzichtelijk georganiseerde samenleving in herkomstland naar de complexe, onoverzichtelijke en heterogene Nederlandse samenleving gegaan. Bovendien worden allochtonen in Nederland geconfronteerd met vooroordelen, stereotypen en discriminatie. Deze processen maken het moeilijker om maatschappelijk te participeren. Zelfsturing met weinig steun vanuit de thuissituatie en gericht op participatie in een samenleving waar ze niet op je zitten te wachten, is een flinke opgave.

Risicofactoren

Schuyt¹⁰ noemt een groot aantal risicofactoren voor deze groep:

- Ouders zijn al maatschappelijk kwetsbaar en kunnen de jongeren niet steunen bij de integratie ('de kwetsbaarheid wordt gereproduceerd').
- Door migratie zijn familieverbanden vaak uit elkaar gevallen en gezinnen geïsoleerd geraakt.
- Emotionele onzekerheid voor de kinderen door de terugkeerbehoefte van de ouders.
- Verschillen tussen ouders en kinderen zijn soms extreem: ouders die de Nederlandse taal slecht beheersen of analfabeet zijn, geen idee hebben van waar de jongere in de Nederlandse samenleving mee te maken krijgt, hun kinderen niet kunnen volgen.
- Spanningen in het gezin kunnen escaleren door gebrekkige communicatie.
- Verschil in culturele oriëntatie, normen, waarden, gewoonten en manier van communiceren bemoeilijkt de contacten tussen de allochtone ouders en Nederlandse instanties.
- De taalachterstand van allochtone kinderen wordt alleen maar groter tijdens de schoolcarrière.
- Het percentage drop-outs uit het voortgezet onderwijs is veel hoger dan die van Nederlandse jongeren. (van 2x tot 5x zo hoog).¹¹
- De ondersteuning van familie in het land van herkomst is een financiële aanslag op het toch al krappe huishoudbudget.
- Allochtonen worden geconfronteerd met vooroordelen, discriminatie, racisme, achterstelling op de arbeidsmarkt. Allochtone jongeren hebben vaak een negatiever zelfbeeld en een somberder beeld van hun toekomst dan autochtone jongeren.

¹⁰ geciteerd in Hoffman

¹¹ Zelfs op universiteiten is dit verschil nog aanwezig. "Van de autochtone Nederlanders die aan een academische studie begint haalt zo'n 55% de eindstreep binnen zes jaar, bij de allochtonen ligt dat op nog geen 45%. Bij intensieve studies als medicijnen is dat verschil kleiner." Volkskrant zaterdag 30 juni 2007, onderzoek van Rick Wolff van het Instituut voor Migratie- en Etnische Studies.

De draaglast van de ouders is groter dan de draagkracht.

De draagkracht van de ouders is niet altijd groot genoeg. 'Ouders missen de steun van het familienetwerk, hebben moeite zich te redden in Nederland, zijn niet in staat hun kinderen te ondersteunen bij het huiswerk en de schoolkeuze. Worden geconfronteerd met een veelheid van problemen op meerdere gebieden tegelijkertijd: leer- en gedragsproblemen, spijbelen, spanningen binnen het gezin, conflicten over zakgeld, uitgaan, kleding of een aanstaand huwelijk.' (Hoffman 2002)

De vrijwillige hulpverlening bereikt hen niet

Uit de cijfers blijkt dat 28% van de jongeren in de jeugdzorg allochtoon is, van de jongeren in de justitiële opvang- en behandelinrichtingen is dat 53%. Ouders zoeken minder snel hulp, vinden niet de goede hulp of haken eerder af in de vrijwillige hulpverlening. Zij lijken de hulpverlening niet te zien als iets waar ze met hun problemen worden geholpen. ('De werkwijze van de hulpverlening sluit niet aan bij hun belevingswereld'. Hoffman)

Aanzuigende werking

Door de spanningen thuis, waar ook vaak veel mensen op een klein oppervlak leven, zijn de jongeren vaak op straat.

'In de Westerse maatschappij heeft handarbeid plaats gemaakt voor werken met mensen en leren omgaan met informatie. Waar laaggeschoolde jongens goed in zijn - vaak ook fysieke kracht - heeft zijn plaats verloren in de samenleving dan wel een lage maatschappelijke status.' (Hoffman)
De jongere zoekt op straat de waardering die hij op school en thuis niet lijkt te krijgen. Oudere jongens met veel geld, die snel gestegen zijn in het criminele circuit, vormen daar een risico: zij geven een voorbeeld van hoe je waardering kunt verwerven, zijn een antisociaal rolmodel.

3. Hoe past de CRIEM aanpak in het wetenschappelijk kader van What Works?

Wetenschappelijk onderzoek heeft geleid tot kennis over wat werkt en wat niet werkt bij (jeugd)reclasseringsinterventies. We weten veel niet (ook al omdat veel niet is onderzocht) maar een aantal dingen weten we wel. Dat wat we weten, is samengevat onder de titel 'What Works', een 'kennisbestand voor matching'¹²

Wat wordt met elkaar gematcht:

- de hoogte van de recidivekans en de omstandigheden en persoonskenmerken die recidive bevorderen;
- en
- de intensiteit en de vorm van de begeleiding.

In het volgende stuk wordt aangegeven hoe de intensiteit en de vorm van de CRIEM aanpak passen binnen de matchingsprincipes van What Works.

de What Works principes

1. *risicobeginsel: stem de intensiteit van de interventie af op de recidivekans en schadekans*
-wie-
2. *behoeftebeginsel: stem de interventie af op veranderbare criminogene factoren*
-wat-
3. *responsiviteitsbeginsel: kies effectieve interventies en laat deze aansluiten bij de motivatie, mogelijkheden en leerstijl van de jongere*
-waarmee-
4. *professionaliteitsbeginsel: de jeugdreclasserder is in staat om behoeften en methoden op elkaar af te stemmen*
-door wie-
5. *integriteitsbeginsel: voer de interventie volledig uit, zorg als management voor correcte registratie*
-hoe-
6. *eigen contextbeginsel: voer de interventie uit in de sociale omgeving van de jongere*
-waar-

1. CRIEM aanpak en het risicobeginsel

Een jongere die weinig delicten heeft gepleegd komt, ook als er een hoge score is op 'sociaal verleden', niet hoger uit dan 'gemiddeld intensief'. Waarom dan toch bij CRIEM een intensief traject? Dat is omdat in het risicotaxatie-instrument de integratiefactor niet is meegewogen. De recidivekans voor jongeren met een niet-westerse etnische achtergrond is beduidend groter dan bij jongeren die niet uit een etnische minderheidsgroep komen (afhankelijk van de etnische groep 2 tot 5 keer zo hoog). Dat rechtvaardigt een intensievere insteek voor deze jongeren dan het instrument aangeeft. Omdat de delictgeschiedenis bij deze jongeren nog niet groot is, is er geen aanleiding om sterk in te zetten op controle,¹³ dat klopt dus met de insteek die in de CRIEM aanpak wordt gekozen.

2. CRIEM aanpak en het behoeftebeginsel

De gebrekkige integratie van het gezin vormt een grote risicofactor. Integratie is niet een alles-of-niets verschijnsel. De aanpak richt zich op het verbeteren van de integratie op die terreinen die voor de jongere consequenties hebben: dat de ouders contact hebben met de school, dat zij zich realiseren wat er van de jongere gevraagd wordt in de Nederlandse samenleving, dat zij bereid zijn

¹² Handboek pag. 37

¹³ Tenzij het meteen om een heel ernstig delict gaat. De vraag is of CRIEM geïndiceerd is bij delicten met een hoog schaderisico.

hier in hun opvoeding rekening mee te houden, maar ook dat de jongere de zorg krijgt die nodig is. En aan de andere kant van de integratie bevindt zich de Nederlandse samenleving: ook daar is een integratievraagstuk, ook daar moet een integratiestap worden gezet. Realiseert zij zich waar zij drempels opwerpt voor de niet-westerse allochtonen, is zij bereid deze drempels te verlagen? Is zij in staat een stap te zetten in de richting van de jongere en het gezin, ziet zij voor welke opgave de jongere staat, is zij in bereid om hier steun bij te verlenen, kan zij met de ouders samen een strategie bepalen en afspraken maken zodat de jongere een gezonde ontwikkeling kan doormaken en nu en in de toekomst kan participeren?

Kunnen gezin en samenleving gezamenlijk voorkomen dat de jongere 'antisociale cognities' ontwikkelt of gevoelens van wrok, verzet, wanhoop en haat (zie Handboek, Big Four), zich afzet tegen de Nederlandse samenleving en antisociaal gedrag gaat vertonen.

3. CRIEM aanpak en het responsiviteitsbeginsel

De interventies moeten aansluiten bij leerstijl, mogelijkheden en motivatie van de betrokkenen. (Ook hier: niet alleen van de jongere, ook van de mensen uit de context van de jongere: ouders of familieleden, vertegenwoordigers van Nederlandse instellingen.) De CRIEM aanpak moet worden uitgevoerd door werkers die affiniteit hebben met andere culturen, die kennis hebben en ontwikkelen van cultuurverschillen en hoe dat doorwerkt in het functioneren van mensen in de Nederlandse samenleving. Ook bij de Nederlandse instellingen moet een CRIEM werker een graag geziene gast zijn, wiens adviezen serieus worden genomen en wiens hulp op prijs wordt gesteld. De juridische macht van de CRIEM werker is niet zo groot. De 'stok achter de deur' (de justitiële reactie als het traject mislukt) is maar heel klein.

4. CRIEM aanpak en het professionaliteitsbeginsel

De CRIEM aanpak is een aanpak die gespecialiseerde werkers vraagt. Werkers die inzicht hebben in acculturatiestrategieën, kunnen en willen werken met ouders, geduldig zijn en begrip tonen voor de worstelingen van ouders en jongere om in de Nederlandse samenleving te functioneren, bruggen kunnen bouwen tussen ouders en instellingen. Scholing in de aanpak is een tweede voorwaarde. De organisatie is er verantwoordelijk voor dat de werkers de juiste opleiding krijgen en dat de noodzakelijke voorzieningen geregeld zijn. Naast een methodiekbeschrijving is er ook een implementatieplan nodig, waarin dit wordt uitgewerkt.

5. CRIEM aanpak en het integriteitsbeginsel

De organisatie moet bewaken dat de aanpak wordt uitgevoerd zoals hij is bedoeld. Dit betekent niet alleen dat intern de methode strak moet worden gehouden, maar dat ook extern geïnvesteerd moet worden: korte lijnen in de keten, bewaking van de criteria bij de instroom, binnen de gemeente aandringen op voorzieningen.

De instelling is ervoor verantwoordelijk dat de werkers kunnen beschikken over een stelsel van programma's en activiteiten die afgestemd zijn op de doelgroep, en over voldoende tijd en middelen (geld, accommodatie et cetera). De instelling zorgt ervoor dat de werkers voldoende kennis hebben van de interventies die mogelijk zijn bij een specifieke doelgroep.

Dus: voor de CRIEM aanpak is de doelstelling op het niveau van de organisatie:

- het zorgen voor programma's en activiteiten die afgestemd zijn op de doelgroep. Jongeren, ouders en vertegenwoordigers van instellingen. Gericht op integratie, op maatschappelijke participatie, op het overbruggen van culturele afstand, op de biculturele competentie. Specifiek voor jeugdigen die afkomstig zijn uit de etnische minderheidsgroepen.
- Het ontwikkelen en in stand houden van netwerken met professionele instellingen die in de trajecten een rol moeten spelen. (Welke instellingen dit zijn en in welke mate deze betrokken zijn bij de CRIEM trajecten varieert nogal per gemeente. De in de CRIEM nota voorgestane 'integrale aanpak' heeft niet in alle gemeenten dezelfde uitwerking gekregen.)
- Het zorgen voor voldoende instroom die voldoet aan de criteria. Hiervoor is nodig dat er op gezette tijden voorlichting wordt gegeven in de keten en dat wordt overlegd als er onregelmatigheden ontstaan. Ervaring leert dat als de organisatie niet investeert in voorlichting over de trajecten bij de ketenpartners, dat de instroom dan snel terugloopt of er veel oneigenlijk gebruik wordt gemaakt van de CRIEM aanpak trajecten.

6. CRIEM aanpak en het eigen contextbeginsel

De CRIEM aanpak vindt binnen de eigen context plaats, sterker nog: de CRIEM aanpak is erop gericht de context te beïnvloeden. De verwachtingen die er binnen de verschillende contexten zijn, wijken te veel van elkaar af, de jongere functioneert in twee werelden. De CRIEM aanpak is erop gericht die twee werelden meer op elkaar af te stemmen.

**Deel 2 CRIEM Aanpak
Werken aan integratie**

Methodische handreikingen voor de jeugdreclasseringswerker

Inleiding op deel 2

In het Handboek 'De jongere aanspreken' staan de methodische principes en handreikingen voor de jeugdreclassering. Die principes en handreikingen gelden onverkort voor de jongere die een CRIEM aanpak opgelegd heeft gekregen.

Daarnaast moet de CRIEM begeleiding primair ingrijpen op de mate van integratie van de jongere en zijn gezin in de Nederlandse samenleving. Aan het eind van de CRIEM begeleiding is er een kader (pedagogische context) neergezet dat integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk maakt. Een CRIEM traject duurt drie maanden. Deze drie maanden zijn vooral bedoeld om dingen op de rails te zetten, de basis te leggen waarop door anderen door kan worden gegaan. De nadruk ligt op het leggen en vasthouden van het contact met de ouders, krediet opbouwen bij de ouders waarmee een volgende werker verder kan, verbindingen leggen in de pedagogische context en zorgen dat een aantal dingen geregeld zijn.

CRIEM vergeleken met de reguliere jeugdreclasseringstrajecten

- **Focus op integratie**

Aanvulling voor CRIEM op de methodiek jeugdreclassering:

Langs de **wetenschappelijke route** geldt specifiek voor CRIEM, dat er een 'extra' criminogene factor is: het gebrek aan integratie van het gezin in de Nederlandse samenleving. De inspanningen van de CRIEM begeleider zijn erop gericht om deze factor te beïnvloeden. Dat betekent ook dat de begeleider meer dan bij reguliere trajecten gericht is op de ouders. Het gaat er hierbij niet alleen om dat de ouders 'meewerken', maar ook dat de ouders geholpen worden bij het zich staande houden in en zich meer verbinden met de Nederlandse samenleving.

Langs de **normatieve route** geldt, dat meer dan bij reguliere trajecten de begeleider bezig is met het 'recht op zorg, toegang tot basisvoorzieningen en universele rechten' van de jongere. (zie Handboek pag. 72). De jongere heeft het tot nu toe erg vaak zelf uit moeten zoeken, heeft veel verantwoordelijkheid en vrijheid gekregen, maar dat pakt niet altijd goed uit. Vaak stuit de CRIEM begeleider op dingen die niet in orde of geregeld zijn, terwijl dat wel het geval zou moeten zijn (*'nou, bijvoorbeeld, dat je gebit regelmatig gecontroleerd wordt door de tandarts'*).

Langs de **pragmatische route** geldt, dat er meer geïnvesteerd moet worden in het tot stand brengen van een samenwerkingsrelatie met de ouders. Het is niet altijd eenvoudig is om contact te krijgen en te houden met ouders. 'Bij allochtone jongeren is het oordeel van de ouders of familie over het delict en de gevolgen ervan doorgaans relevanter dan voor autochtone jongeren. Veel ouders houden zich echter juist meer afzijdig dan autochtone ouders, als gevolg van onbekendheid met het Nederlandse strafrechtstelsel, door schaamte en voor het redden van de familie-eer. Bovendien hebben allochtone ouders vaker hogere verwachtingen van detentiestraf. Dat zij zelf meedoen aan de hulp is voor hen ook onbekend. De jeugdreclasserder moet zich daarom extra inspannen om deze ouders / familie bij de begeleiding te betrekken. (Handboek pag. 51)

- **De drie perspectieven van de CRIEM begeleider in alle fases van de begeleiding**

De reguliere jeugdreclasseringsbegeleider werkt primair vanuit het perspectief van de jongere.

De CRIEM begeleider heeft een bredere scope: er zijn voor hem of haar drie perspectieven:

- het perspectief van de jongere;
- het perspectief van de ouders;
- het perspectief van de Nederlandse instellingen.

Als de diagnose rond is, kunnen ook gedragsinterventies worden ingezet. Deze interventies kunnen worden uitgevoerd door de werker of kunnen aanvullend bestaan uit effectieve programma's. De interventies van de CRIEM werker richten zich op de jongere, zijn ouders / gezin en op de Nederlandse instellingen die met deze jongere / dit gezin verbonden zijn. De interventies richten zich op het informeren, ondersteunen en verbinden van deze drie actoren.

Met de jongere kunnen specifieke vaardigheidstrainingen worden gestart (*ondersteunen*), die uit de 'reguliere diagnose' volgen of die specifiek voor CRIEM zijn (er is een training 'leven met twee culturen' ontwikkeld in Breda). De ouders kunnen worden toegeleid naar trainingen of naar instanties die hen verder kunnen helpen (*verbinden*). De school kan worden voorgelicht over de gezinsgeschiedenis (*informereren*).

De interventies van de CRIEM werker zijn dus niet alleen gericht op de jongere, diens vaardigheden en gedrag, maar altijd ook op het tot stand brengen van verbindingen. Tussen de jongere en de reguliere samenleving, maar dus ook tussen de familie van de jongere en de samenleving. Het kan nodig zijn om van verschillende kanten aan de totstandkoming van de verbinding te werken: het centrale doel van de jeugdreclassering, het voorkomen van recidive, kan leiden tot beïnvloeding van de jongere, van de ouders of de bredere familiecontext maar ook tot beïnvloeding van betrokkenen vanuit de Nederlandse context.

- **De fasering**

Een CRIEM traject is een kort traject, met minder duidelijk gemarkeerde fases dan in de langer lopende trajecten. Onderzoeken (diagnose stellen), handelen (problemen oplossen en voorwaarden scheppen) en plannen (op basis van het onderzoek een plan maken voor de interventies die op langere termijn nodig zijn) lopen in een CRIEM traject meer parallel. Ook al vanwege de intensiteit van het traject. De werker heeft vanaf de start veel tijd en steekt dus meteen op verschillende fronten tegelijk in.

In dit deel trekken we de fases toch even uit elkaar, omdat het om verschillende soorten activiteiten gaat. De werker moet overzicht houden, ondanks het feit dat er verschillende dingen tegelijk moeten.

Instream

Om een traject te kunnen starten, moet een jongere instromen. In deel 1 is uitgewerkt welke instroomcriteria er zijn. Hierover moeten heldere afspraken worden gemaakt met de ketenpartners. Ook moet worden afgesproken hoe hierover met elkaar gecommuniceerd wordt. Rol van de jeugdreclassering is om de haalbaarheid van de aanpak te toetsen (deel 1, criteria 5 en 6). Soms volstaat hiervoor een telefonisch overleg tussen raadsonderzoeker en gedragswetenschapper van de jeugdreclassering.

Diagnose en planvorming

Als de keuze voor de CRIEM aanpak is gemaakt volgt er een eerste fase van ongeveer 2 à 3 weken waarin een plan van aanpak wordt gemaakt, maar waarin tegelijkertijd gewerkt wordt aan de problemen die al meteen zichtbaar zijn. In deze fase wordt een risicotaxatie gemaakt. Aanvullend wordt bepaald wat de mate van integratie van het gezin is. De interventies van de trajectbegeleider worden vanuit drie perspectieven - jongere, gezin en Nederlandse context - gepland. Prioriteit ligt bij de interventies die vanuit de criminogene factor 'integratie' zijn geïndiceerd. Bij de CRIEM aanpak wordt afgeweken van de reguliere procedure jeugdreclassering, waarbij immers pas na 6 weken een definitief plan van aanpak wordt gemaakt. Dit is voor de CRIEM aanpak geen goede procedure. De korte intensieve begeleidingsaanpak maakt het noodzakelijk om snel een plan te maken en vervolgens vooral aan te pakken wat zich tijdens het traject nog aan nieuwe problemen voordoet. Het plan richt zich op korte termijn doelen.

Uitvoering

Tijdens de uitvoeringsfase worden de interventies, die tot doel hebben de integratie van jongere en gezin positief te beïnvloeden, door de CRIEM werker uitgevoerd. Daarnaast kan de werker effectieve programma's inzetten. Het plan van aanpak wordt uitgevoerd, maar afhankelijk van wat gaandeweg mogelijk en nodig blijkt, kan hiervan worden afgeweken. Omdat het traject maar 3 maanden duurt, is er geen formele tussenevaluatie. Tijdens het traject wordt voortdurend teruggegrepen naar het plan van aanpak. De doelen die gehaald zijn worden geschrapt en er komen ook nieuwe doelen bij naarmate de werker meer toegang heeft gekregen in de thuissituatie of in de ruimere context.

Eindevaluatie en afsluiting

Belangrijkste vragen bij de eindevaluatie zijn:

- a. Zijn de doelen gehaald?
- b. Wat moet het vervolg zijn, en wie moet dat uitvoeren?

Aan het eind van de CRIEM periode is er veel zicht op de situatie van de jongere. Aan de hand van deze informatie kan een goed onderbouwd plan van aanpak voor een vervolgaanpak opgesteld worden. De begeleider kan het OM verzoeken de CRIEM begeleiding met drie maanden te verlengen, de ondersteuning van jongere en gezin kan worden overgedragen aan de reguliere jeugdreclassering wanneer er sprake is van een Hulp en Steun maatregel, de CRIEM begeleider kan de begeleiding afsluiten en de ondersteuning overdragen aan de betrokken instellingen waarmee de verbinding tot stand is gebracht.

Fase	Doel	Acties	Handreiking
1. Diagnostiek en Planvorming' Week 1 t/m 2 of 3	<ul style="list-style-type: none"> • Mate van integratie jongere en ouders in beeld brengen. • Responsiviteit bepalen • Vaststellen plan met doelen gericht op integratie en route om deze te bereiken 	<ul style="list-style-type: none"> • Informeren • Kennismaken • Netwerk in beeld krijgen • Belemmeringen wegnemen • Risicotaxatie / checklist integratie • Plan opstellen 	<ul style="list-style-type: none"> • Checklist integratie • Werkrelatie • Opbouwen met ouders • Het gedwongen kader • Outreachend werken • Systeemgericht opereren • Grenzen aan mogelijkheden • Format plan van aanpak
2. Uitvoering Week 3 t/m10	Jongere, ouders en instellingen: <ul style="list-style-type: none"> • Informeren • Verbinden • Ondersteunen 	Inzetten interventies gericht op jongere, ouders en instellingen: <ul style="list-style-type: none"> • Seksualiteit • Leven in twee culturen • Hulp bij opleiding en werk • Vrienden/ vrije tijd • Sociale vaardigheden • De Nederlandse samenleving • Contact tussen ouders en contexten • Opvoedingsondersteuning • Conflicthantering 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanknopingspunten voor het werken met jongeren • Aanknopingspunten voor het werken met ouders • Aanknopingspunten voor het werken met instellingen
3. Fase 3 Evaluatie/afsluiting Week 11/ 12	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn de doelen gehaald? • Is er vervolghulp nodig? 	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen evaluatierapport • Betrekken jongere, ouders, instellingen • Overdragen aan vervolghulp 	<ul style="list-style-type: none"> • Waarschuwen en dreigen

1. De eerste fase: diagnose en planvorming

Week 1 t/m 3

Fase	Doel	Acties	Handreiking
1. Diagnostiek en Planvorming' Week 1 t/m 2 of 3	<ul style="list-style-type: none"> Mate van integratie jongere en ouders in beeld brengen. Responsiviteit bepalen Vaststellen plan met doelen gericht op integratie en route om deze te bereiken 	<ul style="list-style-type: none"> Informereren Kennismaken Netwerk in beeld krijgen Belemmeringen wegnemen Risicotaxatie / checklist integratie Plan opstellen 	<ul style="list-style-type: none"> Checklist integratie Werkrelatie Opbouwen met ouders Het gedwongen kader Outreachend werken Systeemgericht opereren Grenzen aan mogelijkheden Format plan van aanpak

1.1 Doel

- Mate van integratie jongeren en ouders / gezinssysteem is in beeld gebracht.
- Responsiviteit jongere, gezin en omgeving is in beeld gebracht.
- Vaststellen plan met doelen gericht op integratie en route om deze te bereiken.

1.2 Acties:

De wetenschappelijke route.

Het perspectief van de jongere

Naast datgene wat een jeugdreclasseringswerker altijd onderzoekt in de eerste fase, kijkt een CRIEM werker nog specifiek naar de factor integratie. Deze jongeren zijn extra kwetsbaar. (zie deel 1, 2.1 en 2.2). Naast de ontwikkelingstaken waar alle jongeren voor staan, heeft een jongere met een allochtone achtergrond een extra ontwikkelingstaak: het ontwikkelen van een dubbel perspectief, kunnen schakelen tussen de verschillende culturele contexten.

De gedwongen diversiteit en rollen kunnen leiden tot problemen bij de identiteitsvorming, dualisme ten aanzien van beide culturen, marginalisatie, minder persoonlijke binding met de Nederlandse samenleving, een groter risico op afbreken van de opleiding en risicovol vrijetijdsgedrag. De CRIEM begeleider onderzoekt in welke mate dat voor een specifieke jongere geldt. Bij kinderen van vluchtelingen is van belang in welke mate de ouders of de jongere getraumatiseerd zijn, voor alleenstaande jonge asielzoeker is van belang hoe zij functioneren op de extra taken die zij hebben (zie bijlage 2).

Het perspectief van de ouders

Een reguliere jeugdreclasserder werkt met ouders vanuit het perspectief van de jongere. Dat betekent het systeem dat de jongere omringt betrekken bij de begeleiding van de jongere. Een jeugdreclasserder werkt systeemgericht. 'Hij kijkt naar de manier waarop het gezin als groep functioneert, hoe de onderlinge relaties zijn en probeert hierin verbetering te brengen.' (Handboek JR)

Een CRIEM begeleider gaat verder, onderzoekt niet alleen om een plan van aanpak te kunnen maken voor de jongere, maar ook met het doel een plan te maken dat aanhaakt bij het gebrek aan integratie van de ouders. De begeleider legt contact met de ouders, niet alleen om hen bij het proces van de jongere te betrekken, maar juist ook om te onderzoeken waar de ouders staan in

het proces van integratie in de Nederlandse samenleving. Daarbij onderzoekt hij ook welke problemen de ouders hebben en welke ondersteuning ze hierbij nodig hebben. De aanpak is gericht op het bevorderen van integratie van de ouders. Omdat zij daardoor als opvoeder een goede rol kunnen spelen in de ontwikkeling van de jongere (en eventuele broers en zussen), de ontwikkeling van een gezond toekomstperspectief voor hun kinderen in de Nederlandse samenleving. Het ontbreekt de ouders aan zicht op wat er in de Nederlandse samenleving van hun kinderen wordt gevraagd, en de contacten met de Nederlandse instellingen zijn vaak minimaal. De werker zoekt overeenstemming met de ouders, het gezamenlijke doel zou kunnen zijn het goed functioneren in de Nederlandse samenleving met inachtneming van de eigen culturele achtergrond.

Het perspectief van de Nederlandse instellingen

Een CRIEM begeleider zoekt aansluiting bij vertegenwoordigers van de Nederlandse instellingen waar de jongere mee te maken heeft, en probeert vanuit het perspectief van die instelling in te gaan op de problemen en vragen waar deze mee kampt als het gaat om contact met de jongere en diens ouders. De begeleider zoekt samen met vertegenwoordigers van de instellingen oplossingen voor aansluitingsproblemen. Wat moet er gedaan worden om de brug te slaan als de jongere of de ouders niet aan de 'begineisen' voldoen?

De pragmatische route

Wat doet de werker specifiek voor CRIEM in deze fase langs de pragmatische route?

1. Tot stand brengen van een werkrelatie met de ouders.
2. Opheffen van acute belemmeringen, vanuit de drie bovengenoemde perspectieven.

In deze eerste fase is het van belang dat er een werkrelatie ontstaat met de jongere en met de ouders. Dat laatste is niet altijd eenvoudig. Hoe meer wantrouwen er is ten opzichte van de Nederlandse samenleving, des te meer zullen ouders zich verzetten (actief of passief) tegen bemoeienis van de werker. Maar dat wantrouwen is nou juist één van de factoren die een risico vormen. Dus basisregel is: hoe moeilijker het is om het contact tot stand te brengen, hoe noodzakelijker het is. Waar een reguliere jeugdreclasseringswerker zou afhaken, zet de CRIEM begeleider door. Het is één van de redenen waarom een CRIEM traject zo intensief is, en de begeleider zoveel tijd in een traject moet steken.

Methodisch gezien heeft de werker hierbij twee hulpmiddelen:

- o De werker kan gebruik maken van het gedwongen kader (in het begin kan dit helpen om de medewerking van de ouders te krijgen).
- o De werker kan outreachend werken.

Verder vereist de pragmatische insteek dat acute belemmeringen moeten worden opgeheven. De begeleider is, zoals in deel 1 is aangegeven, 'een kwartiermaker': zorgt dat de basis is gelegd waarop anderen verder kunnen. De pragmatische insteek is bij CRIEM een hele belangrijke. Het normaliseren van het dagelijks leven moet zo snel mogelijk starten. Als er op school een conflict is, kan de werker met de jongere en de ouders een gesprek voeren met een mentor of met de leraren die betrokken zijn. Contact met de wijkagent of buurtregisseur is ook meteen nuttig; deze heeft een beeld van de jongere op basis van wat hij of zij op straat heeft gezien. Een gesprek met de jongere, ouders en de politie kan helpen om de beeldvorming gelijk te trekken. Zodat de ouders weten wat hun kind op straat doet, dat de agent weet hoe de situatie thuis is. Ook vanuit de andere twee perspectieven (de ouders en de Nederlandse instellingen) kunnen er acute belemmeringen zijn.

De normatieve route

Wat doet de werker specifiek voor CRIEM in deze fase langs de normatieve route? Dat wat voor ieder jeugdreclasseringstraject geldt: helderheid verschaffen over het kader, de verwachtingen, de rechten en plichten. Maar hier is vaak meer tijd voor nodig en veel herhaling. De ouders hebben weinig kennis van de inrichting van de Nederlandse samenleving. Het verschijnsel jeugdreclassering kennen ze vaak niet (politie en justitie heb je overal, maar al die subtiele onderscheidingen in soorten van hulpverlening met of zonder dwang en drang...). Het ontbreken van een gezamenlijke taal bij werker en ouders bemoeilijkt het contact ook. Het inschakelen van een tolk is heel nuttig, juist in de fase waarin uitgelegd moet worden wie en wat je

bent en welke afspraken je wilt maken. Behulpzaam is ook het creatief zijn met handen en voeten, met plaatjes, met een woordenboek.

Het doel van de normatieve insteek is niet anders dan bij het reguliere werk, de weg om dat doel te halen is vaak wat langer en hobbeliger.

Bij een CRIEM traject is ook het ook van belang dat de werker een pro-sociaal rolmodel is. Ouders weten vaak niet wat 'normaal' is in de Nederlandse samenleving, hebben daarvan soms een vertekend beeld. Ze weten soms niet meer hoe ze hun kinderen moeten aanpakken omdat de manier waarop ze het gewend waren, in Nederland niet passend is.

"Mevrouw, ik weet het niet meer. Onze kinderen hebben geen respect meer, ze doen wat ze willen, waar ik vandaan kom, daar zouden ze flink geslagen worden. En daar zou op straat niemand accepteren dat ze zich zo gedragen. Maar hier... ik weet het niet meer." (een vader)

De CRIEM begeleider legt vaak uit, informeert de ouders over wat mag en niet mag in Nederland, over wat gangbaar is (ouders hebben hier vaak een erg vertekend beeld van), over wat de regels zijn, over waar je moet zijn voor welke kwestie.

Pro-sociaal rolmodel zijn betekent in deze context ook een voorbeeld zijn voor hoe je kunt integreren, hoe je twee culturen met elkaar probeert te verbinden. De begeleider is dus niet alleen een vertegenwoordiger van de dominante Nederlandse samenleving, maar ook een onderzoeker naar andere culturen.

Planvorming

Doelen specifiek voor CRIEM

Doelstelling van ieder jeugdreclasseringstraject is dat de jongere niet recidiveert. En dan met name door het bereiken van een zichtbare (meetbare) verbetering in het functioneren van de jongere op de delictgerelateerde factoren (de stabiele dynamische criminogene factoren).

Of anders gezegd: de jongere beschikt aan het einde van het traject over die gedrag- en denkpatronen, die het mogelijk maken om goed te functioneren in de Nederlandse samenleving. Per criminogene factor wordt vastgesteld welk specifieke doel op dat gebied centraal staat en wordt gekeken welke middelen, modules, acties moeten worden ingezet om die doelen te realiseren. Bij elke jongere moet goed worden bekeken hoe deze doelen kunnen worden geconcretiseerd. Deze interventies worden omgezet in een plan van aanpak: wie doet wat in welke volgorde?

Doelstellingen specifiek voor CRIEM trajecten

- Het komen tot een zichtbare (meetbare) verbetering in het functioneren van het gezin (ouders en jongere) op de criminogene factor 'integratie'.
- Het komen tot een zichtbare (meetbare) verbetering in de pedagogische context van de jongere, met name in de aansluiting van het gezin bij de Nederlandse samenleving, zodat de inspanningen van de actoren op de verschillende gebieden beter op elkaar aansluiten.

De doelen voor CRIEM moeten SMART geformuleerd zijn en, met de middelen waarover de CRIEM werker beschikt, in drie maanden te behalen zijn.

Naast de korte termijn doelen zoals die in het reguliere jeugdreclasseringswerk worden geformuleerd (bijvoorbeeld: 'de jongere gaat volgens het lesrooster naar school', 'de jongere onderneemt met vrienden positieve activiteiten'), moeten ook doelen op het leefgebied integratie worden geformuleerd. Voor de jongere, maar ook voor de ouders en de instellingen waarmee ze te maken hebben. Bijvoorbeeld: 'er zijn positieve bindingen van de jongere met de Nederlandse samenleving' of 'het gezin / de ouders hebben zicht op wat de Nederlandse samenleving van de jongere vraagt.' SMART! Concretere voorbeelden: 'er is contact tussen de ouders en de mentor', 'ouders en jongere praten met elkaar over concrete situaties waarin culturele opvattingen botsen', 'ouders zijn op de hoogte van wat de school van hen verwacht, de school is op de hoogte van de thuissituatie, bij conflicten op school neemt de mentor contact op met de ouders' of 'de GGZ spant zich in om dit gezin te blijven begeleiden.'

Het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen doelen van de werker en doelen van de jongere. Weliswaar moeten deze zo goed mogelijk met elkaar sporen (zo congruent mogelijk zijn)

maar ze kunnen nooit identiek zijn. Dat is al nooit zo, maar bij de CRIEM trajecten wordt dat extra helder, omdat de werker drie interventiegebieden heeft.

Juist omdat het CRIEM traject kort is (drie maanden), is het belangrijk om de doelen van het traject zo scherp mogelijk te formuleren. Juist omdat de omstandigheden voor iedere individuele jongere zo kunnen verschillen, is het belangrijk om vast te leggen waarop het traject zich precies richt bij een bepaalde jongere en bij een bepaald gezin. Omdat het traject intensief is (de werker heeft een caseload van 1 op 6), kan dit sneller dan bij een regulier traject. In de eerste week vormt de werker zich een beeld, in de tweede week wordt dit geconcretiseerd in doelen en doorgesproken in een werkoverleg en in de derde week voorgelegd aan jongere en ouders.

1.3 Methodische handreikingen voor de eerste fase

1. Onderzoeken van de criminogene factor integratie.
2. Een werkrelatie opbouwen met de ouders
3. Het bespreken van het delict.
4. Outreachend werken.
5. Systeemgericht opereren.
6. Grenzen aan de mogelijkheden.
7. Richtlijnen voor het invullen van het plan van aanpak.
8. Het gedwongen kader.

Handreiking 1 Onderzoeken van de criminogene factor integratie

(voor verdere uitwerking zie deel 1, paragraaf 2.1)

Bij een jongere met een allochtone achtergrond moet worden onderzocht op welke wijze de jongere en de ouders zich hebben aangepast aan de cultuurverandering. Welke acculturatiestrategie hebben ze gekozen? Is deze strategie algemeen of verschilt die per levensgebied? Hoe verschilt de strategie van de jongere van die van de ouders?

Er zijn 4 strategieën:

	Identificatie met cultuur van herkomst: ja	Identificatie met cultuur van herkomst: nee
Identificatie met gastcultuur: ja	Integratie	Assimilatie
Identificatie met gastcultuur: Nee	Segregatie	Marginalisatie

Om te ontdekken welke acculturatiestrategie de ouders kiezen en welke criminogene factoren hierbij bepalend zijn, moet de werker het gesprek met ze aangaan en op een aantal dingen letten.

Kromhout (pag. 157) noemt de volgende indicatoren van acculturatie.

- Etnische zelfidentificatie (dus: hoe noemen de mensen zichzelf, tot welke groep vinden ze dat ze behoren?).
- Religieuze identificatie en activiteiten.
- Taalbeheersing en –gebruik.
- Contacten met familie in land van herkomst en in Nederland.
- Etniciteit van de vriendenkring en bij partnerkeuze.
- Toekomstige woonplaats/remigratiewens.

Het gaat vaak mis tussen allochtone ouders en hulpverleners. In deze handreiking bekijken we waaraan dat kan liggen en wat de consequenties zijn voor de CRIEM aanpak.

De CRIEM werker moet zicht hebben op de culturele verschillen en de manier waarop dit een rol speelt in het opvoedingsgedrag van de ouders. Het gaat verder dan alleen maar 'gebrek aan opvoedingsvaardigheden' bij de ouders, het zit vaak een laag dieper: wat streven ouders na met hun opvoeding? Dit bespreken en een brug slaan met wat in de Nederlandse samenleving – bijvoorbeeld in het onderwijs - wordt nagestreefd, is een belangrijke interventie.

Feit

Jongeren met een allochtone achtergrond en hun gezinnen worden slecht bereikt door de reguliere hulpverlening. 28% van de jongeren in de jeugdzorg is allochtoon, 53% van de jongeren in de justitiële opvang- en behandelinrichtingen is allochtoon (dus andersom is 72% in de jeugdzorg en 47% in de justitiële inrichtingen autochtoon). Allochtone jongeren en hun ouders komen dikwijls pas op een (te) laat moment in contact met de jeugdhulpverlening. Meestal is er dan al sprake van escalatie en ernstige problematiek.

Analyse

Kromhout signaleert dat daar waar Marokkaanse¹ ouders wel contact hebben gehad met de reguliere hulpverlening, dit moeizaam is verlopen en soms voortijdig is afgebroken. Zij citeert Kleinman (antropoloog en psychiater), die zegt dat hulpverleners en cliënten kunnen verschillen in visie, opvattingen over het probleem. Beider opvattingen moeten in het begin van de hulpverlening met elkaar geconfronteerd worden. Als discrepanties in visies tijdens de hulpverlening niet worden verkleind, heeft het een negatief effect op het verdere verloop van de hulpverlening.

Discrepanties in visies: waar gaat het dan om?

De Nederlandse beroepsopvoeders hanteren opvoedingsdoelen en een aantal centrale waarden, die niet altijd parallel lopen met de opvoedingsdoelen en de waarden van mensen uit andere werelddelen.

Vandermeersch (1996, aangehaald in Kromhout) heeft de waarden van de GGZ onderzocht en komt tot de conclusie dat de GGZ weliswaar pretendeert levensbeschouwelijk 'neutraal' te zijn, maar impliciet de volgende waarden hanteert:

- Autonomie van het individu: de mens moet zijn eigen keuzes kunnen maken, en in het verlengde daarvan onder meer assertief zijn, een eigen identiteit zoeken en zich losmaken van ouderbindingen.
- Het belang van levensgenot, waardoor bijvoorbeeld depressies worden beschouwd als iets dat de zin van het leven wegneemt.
- De zin van authentieke menselijke relaties: deze moeten gebaseerd zijn op de eigen persoonlijkheid van de betrokkenen en niet op een 'voorgeprogrammeerde sociale rol'.
- Het individu moet persoonlijk en bewust vormgeven aan de eigen seksuele identiteit.
- Waarheid wordt gevonden in kennis die wordt onderbouwd door bewezen feiten.

Kromhout voegt toe:

- Dat de werker de cliënt zelf in sterke mate verantwoordelijk acht voor zijn eigen welzijn.

Bovenstaande waarden staan niet in iedere cultuur centraal. Zij botsen bijvoorbeeld met:

- Loyaliteit aan de eigen groep, die in culturen die hoog scoren op de dimensie 'collectivisme' centraal staat.
- Het belang van je plek weten binnen de familie en je onderwerpen aan het gezag.
- De rol die schaamte speelt in een aantal culturen. Daar waar dat sterk geldt, wordt de oorzaak van problemen zoveel mogelijk buiten het individu en buiten het gezinssysteem gezocht, om gezichtsverlies te voorkomen.²

¹ De Marokkaanse Nederlanders vormen de groep waar veruit het meeste onderzoek naar is gedaan.

² Sterman (..) noemt deze externe attributie eerder adaptief dan pathologisch: zowel in de culturele context als in de moeilijke situatie van jongeren die zich in twee werelden moeten zien te handhaven. **K. p. ..**

Trees Pels (1991 en 1998) onderzocht de opvoedingsdoelen van Marokkaanse ouders in Nederland.³

In volgorde van belangrijkheid vond zij:

1. religieuze en morele deugden;
2. gezinsrollen;
3. sociale en relationele kwaliteiten;
4. individuele doelen zoals opleiding.

Alleenstaande Marokkaanse moeders hechten relatief meer waarde aan de opleiding.

Bij hoogopgeleide Marokkaanse ouders vond zij, in volgorde van belangrijkheid, de volgende opvoedingsdoelen:

1. maatschappelijk presteren (voor zowel jongens als meisjes);
2. sociaal conformisme (gehoorzaamheid, respect);
3. religieuze en morele doelen;
4. sociabiliteit;
5. autonomie (en zelfs hier is een verschil in definitie met de bovenstaande, door Nederlandse professionals gehanteerde definitie van autonomie; hier wordt bedoeld: sociale autonomie, dat wil zeggen betrouwbaarheid, vertrouwensband met de ouders, openheid, verantwoordelijkheidsgevoel, voor zichzelf opkomen).

Pels komt niet of nauwelijks als opvoedingsdoel zelfstandigheid, zich losmaken van de ouders, de eigen gang gaan tegen.

Pels (1998) vindt bij veel Marokkaanse ouders zorgen, omdat hun kinderen onder invloed van de buitenwereld eigenwijzer worden, zij hebben de angst dat hun kinderen onder invloed komen van de verleidingen van de Nederlandse maatschappij.

Kromhout constateert dat de Marokkaanse ouders uit haar onderzoek vinden dat kinderen in Nederland te veel vrijheid krijgen. Dat werkt materialisme en onverantwoordelijkheid in de hand en veroorzaakt verlies van respect van kinderen voor de ouders. Zij vinden bovendien dat de Nederlandse overheid het voor kinderen gemakkelijk maakt om weg te lopen en dat de politie veel te zacht optreedt.

Conclusie

Er kunnen grote verschillen zijn tussen de opvoedingsdoelen die in de Westerse opvoedingsliteratuur - en ook bij 'professionele opvoeders' zoals hulpverleners en jeugdreclasseringswerkers - centraal staan en de opvoedingsdoelen die ouders uit niet-westerse culturen belangrijk vinden. Het is belangrijk om die verschillen onderwerp van gesprek te maken.

Er moet een uitwisseling zijn van visies op de problemen en op de gewenste oplossingen.

Als er bij de start geen overeenstemming te vinden is, moet de werker aansluiten bij de visie van de ouder(s). (Essentieel in hulpverlening is het aansluiten bij het referentiekader van de ander, om van daaruit invloed te kunnen uitoefenen. Je kunt niet iemand jouw kant optrekken als je niet eerst een haakje hebt geslagen, grip hebt gekregen.) Je gaat samen voor het belang van de jongere: een toekomst met perspectief en zonder delicten.

Als er op veel gebieden problemen ontstaan, moet je een deel van de schuld buiten jezelf leggen anders blijf je niet staande.

³ Natuurlijk zijn er in CRIEM trajecten veel meer nationaliteiten vertegenwoordigd. Maar met name over de Marokkaanse doelgroep is heel veel onderzoek. Wat te doen? Wel of niet opnemen? Voordeel: het maakt het verschil specifiek. Nadeel: het gaat altijd maar over de Marokkanen. (Overigens is dit in de misdaadcijfers nog steeds veruit de meest problematische groep. Ook bij de tweede en derde generatie.)

Conclusie voor de CRIEM:

Het bovenstaande is van belang vanuit twee invalshoeken.

1. Het contact dat de CRIEM werker heeft met de ouders: het onderzoeken van verschillen in visie en het aansluiten bij de visie van de ouders is van belang bij de start van elk traject. Voor het hele traject geldt dat het belangrijk is om met de ouders in gesprek te gaan over wat de Nederlandse samenleving vraagt van hun kind, en waar dat botst met wat zij vinden. Centraal staat hierbij: hoe kunnen ouders hun kind helpen bij het goed functioneren in de Nederlandse samenleving - bijvoorbeeld op school - zonder dat zij hun basiswaarden geweld aandoen.⁴
2. Het contact dat de CRIEM werker heeft met de Nederlandse instellingen. Bovenstaand inzicht kan ook aan de orde worden gesteld in gesprekken met werkers van andere instellingen. De school (waar men het vaak stroefheid ervaart in de contacten met de ouders, als die contacten er al zijn). En de hulpverleningsinstelling waar de begeleider het gezin of gezinsleden eventueel naar wil doorverwijzen. De begeleider bouwt de brug, en moet zelf 'de brug van twee kanten op kunnen'. Meerzijdige partijdigheid: nu eens de positie van de een, dan weer die van de ander kunnen innemen om groter begrip tussen de partijen tot stand te brengen.

Handreiking 3 Delictgedrag

Het feit dat de CRIEM aanpak vooral een zorgtraject is, wil nog niet zeggen dat het delictgedrag buiten beeld kan blijven, integendeel. Belangrijk is dat de werker volstrekt helder is in het afkeuren van crimineel gedrag. Hij heeft een normerende taak. De gevolgen van een volgend delict moet voor de jongere (en voor de ouders) duidelijk zijn.

De sociale controle is hier vaak veel minder sterk dan in het land waar de ouders vandaan komen, en juist daarom is het des te belangrijker dat de werker hier een sterk normerende rol vervult. 'Het is niet normaal dat je je zo gedraagt.' De werker functioneert hier ook als pro-sociaal rolmodel.

Bijvoorbeeld: een werker van Surinaamse afkomst vertelt:

"Een meisje met een Molukse vader en een Nederlandse moeder, roept dan tegen haar moeder: 'Jij weet niet wat het is om gediscrimineerd te worden.' Ik kan dan zeggen: 'ik weet dat wel. Maar toch ga ik er dan niet bovenop slaan.'"

Het is van belang meteen vanaf de start aandacht aan het delict te besteden. Het delict benoemen en belichten. De strafrechtelijke kant breed uitmeten, aangeven hoe de jongere er voorstaat en welke straf een volgend delict hoogstwaarschijnlijk zal opleveren.

"In het begin besteedden we weinig aandacht aan het delict. En wat bleek: veel jongeren recidiveerden al in de eerste paar weken van het traject. Ze kregen de indruk dat het niet erg was wat ze gedaan hadden. We zijn van strategie veranderd en sinds we heel nadrukkelijk meteen bij het begin ingaan op het delict en daar harde woorden over spreken, is er veel minder recidive."

Het is van belang dat de werker zich baseert op meer informatie dan van de jongere alleen. De CRIEM begeleider heeft niet de beschikking over het proces verbaal, maar informeren naar de toedracht van het delict bij de politie kan heel nuttig zijn.

"Het was zo'n heel klein, lief meisje. Voor mishandeling opgepakt, maar ja, tegenwoordig is gooien met een snoepje ook al mishandeling. Maar op de zitting bleek dat ze geprobeerd had de ander de ogen uit te krabben, en had toen het slachtoffer op de grond lag een aantal keer met naaldhakken in haar buik getrapt. De foto's van het slachtoffer logen er niet om. En waarom? Die ander 'keek naar me'. Ook voor ouders is het bespreken van de toedracht op de rechtbank trouwens vaak een schok. Ze hebben eerst heftig volgehouden dat hun kind ten onrechte is opgepakt want hij 'stond er alleen maar bij'. En dan blijkt op de zitting dat hij wel degelijk het slachtoffer heeft verkracht."

De aard van en de omstandigheden rondom het delict kunnen aanleiding zijn voor verdere interventies. Vaardigheidstrainingen of gespecialiseerde hulpverlening.

⁴ dat gaat namelijk niet lukken. Basisovertuigingen en principes van mensen zijn niet zo veranderbaar. Die zijn diep verankerd in hun persoon. (Probeer het maar eens andersom bijvoorbeeld: dat je emigreert naar een land waar van je gevraagd wordt om je dochters bij te brengen dat ze minder zijn dan je zonen en dat ze zich moeten schikken naar wat de man wil.)

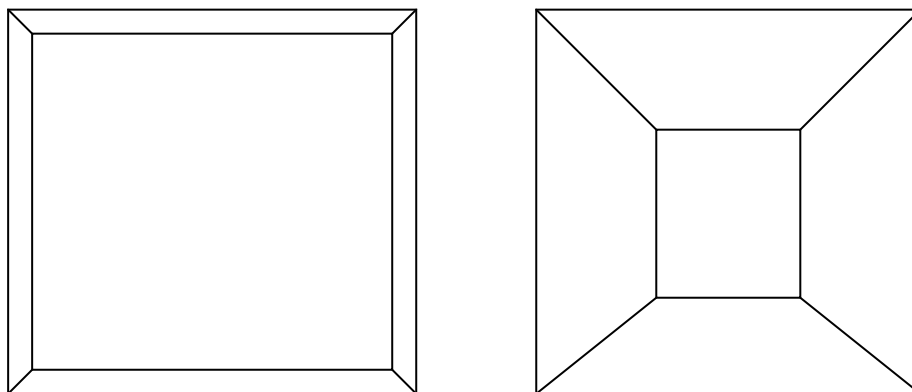
Handreiking 4 Het gedwongen kader

In de literatuur over het werken in gedwongen kader wordt voortdurend benadrukt dat het van belang is om meteen bij de start heel helder te zijn over dit kader. Waar moeten mensen zich aan houden en wat zijn de consequenties als ze dat niet doen? En wat kunnen ze van de werker verwachten? Bij de CRIEM aanpak is het belangrijk om je te realiseren dat de reden dat deze mensen zo intensief worden begeleid vooral bezorgdheid is. De gezinnen waar het hier om gaat, hebben weinig contact (gehad) met de vrijwillige hulpverlening. Ze zijn dit uit de weg gegaan of hebben het contact verbroken. De begeleider kan binnenkomen omdat het is opgelegd. Ouders voelen zich soms erg gesteund door een werker die met hen afspreekt aan welke regels de jongere zich moet houden en die regels vervolgens aan de jongere oplegt. Maar de werker moet hier wel behoedzaam mee omgaan. Te snel iets doorduwen vergroot de weerstand.

“Je moet wel duidelijk vanaf het begin je eigen kader aangeven. Wat is je opdracht vanuit justitie, waar ben je voor. En dat hij moet komen en zich moet houden aan de afspraken. En criem kan alleen maar slagen als de ouders meewerken. Ik zeg dat ook altijd tegen ze: ik ben er maar even, jullie zijn de ouders, jullie zijn de opvoeders. Jullie blijven. Vooral bij ouders die zich constant indekken is dat belangrijk. (‘Dat ze er alles aan gedaan hebben, maar echt niks met de jongere kunnen.’ Ze zullen wel moeten.)”

Het is van belang om het grote verschil tussen de CRIEM aanpak en Harde Kern aanpak goed voor ogen te houden.⁵

Om de consequenties daarvan te verhelderen, maken we allereerst onderscheid tussen kader en begeleidingsruimte. De trajecten hebben een kader en binnen dit kader vindt de begeleiding plaats. Het kader staat vast, is door justitie opgelegd, de begeleidingsruimte is ‘vrij in te vullen’. In een beeld: het kader is de lijst van het schilderij, het werk binnen dit kader is het schilderij zelf. Hoe groter de lijst, des te kleiner het schilderij.

Harde Kern Aanpak (HKA)

Bij de HKA is er een heel strikt juridisch kader (tekening rechts): de jongere komt vrij uit hechtenis onder heel strakke voorwaarden. Niet in de eerste plaats omdat dat pedagogisch gewenst is, maar om de maatschappij te beschermen tegen het delictgedrag van de jongere. De jongere is gemarginaliseerd, delicten plegen is voor hem tamelijk aan de orde van de dag, een vaste dagstructuur ontbreekt. Deze jongeren komen pas vrij als er een dagstructuur is 'opgezet' waarin ze als het ware in 'extramuraal detentie' zitten. In een dergelijke constructie is controle op de kaderafspraken essentieel: is de jongere waar hij volgens het weekschema moet zijn? Het weekschema is in dit traject dus een controle-instrument.

Overtreedt de jongere de kaderafspraken, dan wordt hij teruggerapporteerd. Er is een flinke 'stok achter de deur': de strafverwachting is minstens een aantal maanden detentie.

Het kader is niet onderhandelbaar in het contact tussen de werker en de cliënt. Zodra het is vastgesteld door justitie zijn zij hier beiden aan gebonden. Verruiming van dit kader kan slechts door dit voor te stellen aan de ketenpartners. De strengheid van de werker als het gaat over het

⁵ deze tekst staat ook zo in de methodiekb beschrijving voor de HKA.

kader, is gegeven. Dat is niet een stijlkeuze, dat is een zakelijke kwestie, een must. De controle valt als het ware 'buiten de werkrelatie.' Dat betekent dat in het begin de 'vrije begeleidingsruimte' voor zowel de jongere als de werker niet heel groot is. De eerste fase zal vooral bestaan uit het controleren en de jongere te steunen in het volbrengen van zijn weektaak.

De CRIEM aanpak

Bij de CRIEM aanpak is er een juridisch kader dat veel 'dunner' is. Het aspect van bescherming van de maatschappij tegen het delictgedrag van de jongere speelt minder een rol, omdat de aard van het delictgedrag minder ernstig is. De jongere is vaak niet in preventieve hechtenis, en als hij dat wel is, wordt hij meteen geschorst als besloten is CRIEM in te zetten. Het is vooral een zorgtraject. De jongere wordt geholpen bij het oplossen van de problemen die er op de verschillende leefgebieden zijn. De ruimte voor de werker om pedagogisch in te zetten is groot. Als de werker streng is, dan is dat omdat dat pedagogisch wenselijk is ('de jongere is over de schreef gegaan en moet wel weten dat dat niet kan'). De jongere moet zich houden aan de afspraken die hij met de werker maakt, controle valt hier dus 'binnen de werkrelatie'.

Als er bij deze trajecten gewerkt wordt met een weekschema, dan is dat om met de jongere samen te bekijken waar de moeilijke momenten in de week zitten, of om de jongere zich bewust te laten worden van hoe hij zijn tijd doorbrengt. Het weekschema is hier een pedagogisch hulpmiddel.

Handreiking 5 Outreachend werken

In het Handboek wordt het jeugdreclasseringstraject verdeeld in fasen. Eerst de fase van onderzoek en diagnose, dan de fase van planvorming (doelformulering en interventiekeuze), vervolgens de fase van uitvoeren en ten slotte de evaluatie. Dat klinkt heel gestructureerd, maar voor de CRIEM trajecten is dit soms niet de goede benadering. In drie maanden moeten er een pedagogische context zijn die de jongere ondersteunt bij een positieve ingroei in de maatschappij. De werker maakt verbindingen, brengt mensen met elkaar in contact, brengt ideeën - culturele opvattingen - met elkaar in contact. Elk 'los eind' kan dan een startpunt voor interventies zijn. Dat wat zich het eerste voordoet, kan als eerste worden opgepakt. Gaandeweg wordt duidelijk waar nog meer aan gewerkt kan worden. Doordat de werker langzaam vertrouwen wint, komen jongere en ouders later in het traject met de zwaardere problemen. Door het intensieve contact dat de werker heeft met alle betrokkenen, is er aan het eind van de drie maanden een heel goed zicht op de jongere en de context. Als daar dingen aan de hand zijn, zijn die meestal wel boven water gekomen.

"De dikke meerwaarde van Criem vind ik dat je zo grondig kunt screenen. We krijgen zo vaak jongeren die al andere hulpverleners hebben gezien, maar waarbij de werkelijke problemen nog niet eerder boven tafel zijn gekomen. Het is niet dat anderen niet zorgvuldig zijn in hun screening, maar ze doen dat maar even. Wij blijven het hele traject kijken. Wat speelt er hier in dit gezin, wat is hier nodig? Zodat je de zaak op het spoor kunt krijgen waar hij moet zitten. Soms komen dingen pas in de 3^e maand boven tafel. Aan het eind heb je een grondige diagnose."

Praktische hulp als een vorm van invoegen

Mensen met een allochtone achtergrond kennen niet de Nederlandse hulpverleningsideologieën en methoden. Zij lezen niet Ouders van Nu, kijken niet naar Oprah en de manier van werken in de psychosociale hulpverlening is vaak onbekend. Helpen is voor hen: praktische hulp bieden met zichtbare resultaten. Het is aan te bevelen dat de begeleider in het begin actief zoekt naar mogelijkheden om die zichtbare resultaten te halen. Het geeft de mogelijkheid om snel positie en status te verwerven, zowel bij de ouders als bij de jongere. Dingen regelen of kunnen laten regelen is in hun ogen een teken van deskundigheid. Het bieden van praktische hulp bij de start is dus een manier om aan te sluiten bij de verwachtingen en het wereldbeeld van de ouders (bovendien is het een vorm van pedagogische interventie: daar waar de jeugdige iets zelf nog niet kan en de ouders niet in staat zijn om het voor hem te regelen, springt de werker in).

"Ik zeg meteen in het eerste gesprek: 'Ik ben er niet alleen voor jullie kind, maar ik ben er ook voor jullie.' Mensen hebben vaak allerlei problemen, met rekeningen, met instanties. Vragen over uitkeringen, over verzekeringen. Ze weten vaak niet waar ze moeten zijn voor hulp. Ik

heb wel eens kinderopvang helpen regelen voor de jongste kinderen, of meteen voor een paar kinderen tegelijk sport."

Handreiking 6 Systeemgericht opereren

Het is van belang om meteen vanaf de start systeemgericht te werken. Verbindingen moeten zo snel mogelijk gelegd worden. De werker moet invoegen in het systeem en van daaruit proberen verandering op gang te krijgen. Het CRIEM traject duurt maar drie maanden, binnen welke tijd er een vangnet om de jongere heen moet staan. En de mensen die dat net vormen, moeten elkaar willen verstaan en de intentie hebben om de jongere verder te ondersteunen. In die drie maanden moeten de ouders meer lijnen hebben lopen naar de Nederlandse samenleving.

Een werker: "Ik ga dan bijvoorbeeld praten met de vader. Thema is: hoe ga je om met een jongere die het collectief heeft beschadigd. Vraag voor de werker is: hoe zorg je dat de vader ermee overweg kan. Dus stel je de vader voor: praat eens met de jongere, ga er eens naast zitten, en vraag: Weet je welke last je mij bezorgd hebt? Weet je hoe erg ik dit vind en hoe dit mij beschadigt?"

Een andere werker: "Als je ouders duidelijk kan maken dat je hun cultuur respecteert, dan kun je veel informatie overbrengen. Je doet bijna een stukje inburgeringscursus. Je legt uit: Zo werkt het in Nederland. En uw zoon heeft met beide culturen te maken. Hier thuis heeft hij met u te maken, en met uw regels, maar buitenshuis heeft hij met de Nederlandse cultuur te maken."

Belangrijk bij het systeemgerichte werken is dat de werker al heel snel moet kijken wie de begeleiding en ondersteuning na afsluiting van de CRIEM moet overnemen.

"Het kan niet zo zijn dat de CRIEM begeleider 3 maanden heel veel over de vloer is geweest, vraagbaak voor allerlei problemen was en dan opeens denkt: 'O ja, het houdt nu op, wat nu?' Dan heb ik als werker iets helemaal verkeerd gedaan."

Handreiking 7 Grenzen aan de mogelijkheden

Soms lukt het niet om contact met de ouders te krijgen. Ze leven zo in hun eigen wereld, sluiten zich af, hebben zich soms helemaal van de Nederlandse samenleving afgekeerd.

"Dan kom ik, met de tolk, en dan blijkt dat de vader is weggegaan, naar het koffiehuis. Dat gebeurt dan niet één keer, maar herhaaldelijk. En de moeder loopt tijdens het gesprek steeds weg. Naar de keuken, of dan is het opeens bidtijd en dan gaat ze op een kleedje bidden. Ik blijf komen, drink een kopje thee, probeer een gesprek te voeren maar ik krijg geen contact. Ze vragen niks, ze willen niks, ze blijven me als de vijand zien, het lukt me daar gewoon niet."

Strategie is toch volhouden. Soms keert de situatie nog. Maar vaak is in dit soort situaties toch een lange adem vereist. En dat is wat een CRIEM werker niet heeft. Wat de werker in de drie maanden kan doen, is een zo compleet mogelijk beeld vormen van de situatie en kijken of er een instantie is aan wie de zaak overgedragen kan worden.

Ook het tegenovergestelde kan voorkomen:

De ouders ontvangen de begeleider vriendelijk, bewegen mee, maken afspraken, maar de werker voelt aan zijn water (of aan haar water natuurlijk) dat er veel wordt achtergehouden. Ze zeggen tegen de werker dat hun kind zich thuis prima aan de afspraken houdt, maar uit andere kanalen weet deze dat dit niet het geval is. Drie maanden is niet zo lang, en de ouders lijken te denken dat ze gedurende die tijd prima de schijn hoog kunnen houden.

"Ik kom dat wel tegen bij Syrische gezinnen. Als je de eerste keer komt, dan zeggen ze meteen: 'wij zijn christenen, hoor.' Ze regelen de meeste dingen binnen de eigen groep, je komt heel moeilijk achter de problemen."

Het kan een intercultureel misverstand zijn: vriendelijkheid, meebewegen is in veel culturen een vorm van respect. Bovendien is openheid over problemen binnen het gezin 'not done', daarmee stel je jezelf te kijk en berokken je het gezin schande. Maar soms is het wel echt bedoeld als

tegenwerking. Ook hier is de strategie: volhouden. Niet te rechtstreeks, ook zelf als werker meebewegen en misschien vind je in al die beweging een opening.

2. Tweede fase: uitvoeren van de interventies

Week 3 t/m10

<p>2. Uitvoering</p> <p>Week 3 t/m10</p>	<p>Jongere, ouders en instellingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informeren • Verbinden • Ondersteunen 	<p>Inzetten interventies gericht op jongere, ouders en instellingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Seksualiteit • Leven in twee culturen • Hulp bij opleiding en werk • Vrienden/ vrije tijd • Sociale vaardigheden • De Nederlandse samenleving • Contact tussen ouders en contexten • Opvoedingsondersteuning • Conflicthantering 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanknopingspunten voor het werken met jongeren • Aanknopingspunten voor het werken met ouders • Aanknopingspunten voor het werken met instellingen
--	---	---	--

2.1 Doel

Jongere, ouders en instellingen:

- Informeren.
- Ondersteunen.
- Verbinden.

2.2 Acties

Kernwoord is: 'de multimodale aanpak'. Dat wil zeggen dat er op meerdere leefgebieden inzet wordt gepleegd, dat er verschillende problemen tegelijk worden aangepakt.

De CRIEM begeleider doet dat vanuit drie perspectieven, er zijn drie gebieden waarop de begeleider actief is:

- interventies gericht op de jongere;
- interventies gericht op de ouders / de familie;
- interventies gericht op de Nederlandse instellingen / pedagogische context.

De interventies van de CRIEM werker zijn in grote lijnen in te delen in:

- informeren (bijvoorbeeld voorlichting);
- ondersteunen (bijvoorbeeld vaardigheden, gedragsverandering);
- het tot stand brengen van verbindingen; tussen de jongere en de reguliere samenleving, maar ook tussen de jongere en zijn familie en tussen de familie van de jongere en de samenleving.

Interventies	Jongere	Ouders	Instellingen.
Informereren	<ul style="list-style-type: none"> • Seksualiteit • Leven in twee culturen 	<ul style="list-style-type: none"> • De Nederlandse samenleving • Verwachtingen van school e.d. 	<ul style="list-style-type: none"> • CRIEM traject • Beeld jongere • Cultuur jongere/ gezinssituatie
Ondersteunen	<ul style="list-style-type: none"> • Sociale vaardigheden • Conflictantering 	<ul style="list-style-type: none"> • Opvoedingsondersteuning • Conflictantering • Praktische ondersteuning bij de contacten met de samenleving 	<ul style="list-style-type: none"> • Bereikbaarheid • Zoeken naar een goede aanpak • Voortgangsgesprekken
Verbinden	<ul style="list-style-type: none"> • Hulp bij opleiding en werk • Vrienden • Vrije tijd 	<ul style="list-style-type: none"> • Contact tussen ouders en contexten ondersteunen en stimuleren 	<ul style="list-style-type: none"> • Contact met ouders ondersteunen • Afspraken met jongere vastleggen

1. Uitvoering van interventies gericht op jongere

Sociale vaardigheden, zelfcontrole, conflictoplossingsvaardigheden

Doel: Leren welk gedrag in welke situatie passend is

Jongeren, met name als ze de Nederlandse taal beheersen, worden nog wel eens vaardiger ingeschat dan ze zijn. Met name het inschatten welk gedrag gepast is in welke situatie, is moeilijk als de culturele opvattingen van thuis niet sporen met die van de Nederlandse samenleving. Thuis leer je bijvoorbeeld dat je een autoriteit niet moet tegenspreken. Maar op school blij je juist je eigen mening te moeten geven. Soms leidt dat ertoe dat jongeren zich, volgens de leerkracht, op school 'erg brutaal' gedragen. De nuancering in het gedrag is dan niet voldoende aanwezig; het feit dat er om je eigen mening wordt gevraagd, betekent nog niet dat de docent altijd tegengesproken wil worden.

"Wij leren ze bijvoorbeeld alternatieven aan voor 'Ja, maar...'. Nederlandse leerkrachten zijn daar namelijk superallergisch voor. Zo'n jongere moet leren op een andere manier te zeggen dat hij er anders over denkt. We geven ze een lijstje met alternatieven, maar laten ze vooral ook zelf bedenken hoe je dat anders kunt zeggen. En het heeft een verbluffend resultaat: ze merken dat ze opeens niet meer in conflict komen met de leerkracht."

Wil de jongere niet of kan de jongere niet?

Nog basaler is het dat de intelligentie van deze jongeren regelmatig verkeerd wordt ingeschat. Ze lijken slimmer dan ze zijn. Slechte prestaties worden nog wel eens toegeschreven aan een gebrek aan motivatie.

"Door ervaring wijs geworden, laat ik jongere nu ook eerder testen. Als ie bijvoorbeeld niet kan klokkijken, niet weet hoeveel weken er in een jaar zitten, niet weet welke dag van de week het is. En dan blijkt vaak dat ze zijn overschat. Ze moeten op hun tenen lopen in het reguliere onderwijs."

Omgaan met seksualiteit

Een training 'Omgaan met seksualiteit' kan ook vaak aan de orde zijn. Soms blijken jongeren toch nog veel niet te weten, slecht geïnformeerd zijn. Bovendien zijn de opvattingen over wat 'normaal' seksueel gedrag is soms verontrustend. Er is vaak een enorme tegenstelling tussen wat jongens denken en verwachten van het meisje waarmee ze te zijner tijd willen trouwen en de meisjes die ze proberen te versieren, tussen 'de maagd en de hoer'. In hun beleving zijn er meisjes die gerespecteerd moeten worden, sterker nog: wiens eer bewaakt moet worden (desnoods met geweld) en meisjes waar je respectloos mee kan omgaan, omdat ze 'daar om vragen'.

Training 'Leven met twee culturen'

Met de jongere wordt aandacht besteed aan het leven in twee culturen. Wat betekent het om met twee culturen te leven? Wat betekent het om een 'allochtoon' te zijn in Nederland. Welke problemen veroorzaakt dit, hoe ga je daarmee om, wat is daar goed en productief in, welke negatieve patronen heb je ontwikkeld, of welk gevaar loop je? Wat zou een goede manier zijn om er mee om te gaan?

Taalproblemen

Hoewel deze jongeren zich soms heel plastisch kunnen uitdrukken, komt het nogal eens voor dat hun taalvaardigheid op school tekort schiet. Het is van belang dat er gezocht wordt naar een aanbod bij de lokale voorzieningen op dit gebied. Als dit onvoldoende is zal de organisatie hier actie op moeten ondernemen.

Concrete hulp bij opleiding en werk

De jeugdreclasseringswerker kan tijdelijk de taken verlichten door concrete zaken voor het gezin of de jongere te regelen. Het invullen van formulieren, het bellen met instanties, het regelen van een school of een werkplek. Het herstellen van contacten tussen ouders en kinderen, het herstel van contact met school of werk, het herstel of helpen bij het starten van een vrijetijdsactiviteit. Ook kan de werker iemand zijn bij wie 'de jongere terecht kan.' Voor een korte periode. In deze periode moet gezocht worden naar personen die dit kunnen overnemen.

De school

De school vervult een cruciale rol in het integratieproces van de jongere. Spijbelen en schooluitval, een afgebroken schoolcarrière, is een belangrijke risicofactor voor het afglijden in crimineel gedrag. Het percentage dropouts met een allochtone achtergrond is in het voortgezet onderwijs 2 tot 5 keer zo hoog als dat van autochtone jongeren. Daar waar een jongere problemen heeft met school, is dit het eerste aangrijpingspunt voor de werker. De begeleiding moet erop gericht zijn dat de jongere op school blijft (of weer op een school terecht kan) en zich daarvoor inzet. Essentieel voor een toekomstperspectief is een goede startkwalificatie. Soms is de jongere van school verwijderd en moet de werker veel investeren in het zoeken van een nieuwe school. Vaak zijn er problemen binnen de school en wordt een jongere tijdelijk geschorst of hangt op het randje. Dit kan betekenen dat de CRIEM begeleider een school moet zoeken (betrekken van de ouders hierbij, in de wetenschap dat ze dit waarschijnlijk niet zonder hulp zullen kunnen).⁶ Dit betekent ook: stevige afspraken met de jongere maken, de jongere motiveren om zich in te zetten voor school, contact houden met ouders en school.

Werk

Jongeren die niet naar school gaan, hebben werk nodig. Concreet kan dit betekenen dat de werker helpt zoeken naar een baantje. Dat kan heel praktisch zijn: helpen met het inschrijven bij een uitzendbureau, meegaan naar een gesprek met een werkgever. Ook kent de jeugdreclassering soms projecten waar deze jongeren meteen aan het werk gezet kunnen worden. Een voorbeeld hiervan was⁷ de camping La Gileppe in België, waar jongeren vanuit de jeugdreclassering in Limburg aan het werk gezet kunnen worden. Er is daar professionele begeleiding aanwezig. In sommige steden zijn er uitzendbureaus voor moeilijk bemiddelbaren, die goed zijn in het vinden van werk voor deze groep jongeren.

"Als het niet lukt, moet hij wel wat te doen hebben overdag. Maar zo'n kind ligt al anderhalf jaar tot 2 uur 's middags op bed. Dan gooi ik wel mijn macht in de strijd. Dan zeg ik: 'het is niet goed voor je ontwikkeling als je altijd tot 2 uur in bed ligt. Je doet gewoon wat ik zeg: je

⁶ Voorbeeld van hoe het niet moet is de werker die zegt: "had ik met de ouders afgesproken dat ze de jongere zouden inschrijven voor een voetbalclub, zitten ze wel ja te knikken, maar hadden ze het niet gedaan. Nou dan kan ik niks meer."

⁷ Sinds kort bestaat deze camping niet meer.

gaat een baantje zoeken. Of je gaat iedere dag voetballen. Kom maar met een plan. Je kunt ook vrijwilligerswerk gaan doen.' En soms hebben ze een oom met een garage."

Vrije tijd

Geen goede invulling hebben van de vrije tijd is een risicofactor. Het betekent vaak rondhangen op straat. En dan van het ene in het andere terecht komen. Iets pikken uit de supermarkt, een prullenbak in het park in de brand steken, samen blowen.

"Ik vind ook dat hij een bijbaantje moet hebben. Ouders zijn het daar niet altijd mee eens. 'ik werk om dingen voor hem te kunnen kopen'. Ze denken dat ze een goede ouder zijn als ze hun kind alles geven. Maar ik leg uit dat hij zo nooit de betekenis van geld leert. Bovendien houdt werk hem van de straat. En het is goed voor zijn gevoel van eigenwaarde. En zet het geld dat je overhoudt maar op een rekening voor zijn studie."

De werker zoekt naar een passende vrijetijdsbesteding.

Vrienden

Een belangrijke risicofactor voor het plegen van delicten is 'oriëntatie op delinquente vrienden en straatcultuur'. De peergroep, dus de groep leeftijdsgenoten met wie je veel optrekt, is bij jongeren de belangrijkste socialiserende factor. Jongeren met een niet-westerse etnische achtergrond verkeren veel op straat. Het is dus van belang dat de jongere niet in een groep opereert die tot narigheid aanzet. De CRIEM begeleider besteedt hier met de jongere aandacht aan. Naast de hulp (zie hierboven) bij het zinvol doorbrengen van de dag door school, werk - ook een bijbaantje - en georganiseerde vrijetijdsbesteding, gaat het soms ook om directievere interventies.

"Ik gebruik daar het gedwongen kader dan maar voor. Ik verbied sommige dingen gewoon, en stel ook de tijden vast waarop hij thuis moet zijn. Niet na 9 uur buiten bijvoorbeeld."

2. Uitvoering van interventies gericht op de ouders / de familie

Doel: Ouders kunnen hun eigen verantwoordelijkheid weer opnemen.

De werker moet meteen in het systeem opereren.

Hoe jonger de cliënt, des te belangrijker is de pedagogische steun die de thuissituatie biedt. Bovendien is er ouderlijk gezag nodig, er moet toezicht zijn op het kind. Inzet van de werker is om de integratie van het gezin in de Nederlandse samenleving te bevorderen. Zeker in gezinnen waar nog een aantal jongere kinderen zijn, kan de preventieve werking daarvan groot zijn.

"Je gaat meteen praten met de vader over hoe je omgaat met een jongere die het collectief heeft beschadigd. Vraag voor de werker is: hoe zorg je dat de vader ermee overweg kan. Dus stel je hem voor: praat eens met de jongere, ga er eens naast zitten en vraag: Weet je welke last je mij bezorgd hebt? Weet je hoe erg ik dit vind en hoe dit mij beschadigt?"

Informeren van ouders over de 'gebruikelijke gang van zaken in Nederland'

Vaak zijn ouders niet op de hoogte van wat er in de Nederlandse samenleving van ze wordt verwacht. De ouders hebben nogal eens verwachtingen die niet blijken te kloppen. Zo is er vaak de verwachting dat buitenshuis een strengere sociale controle wordt uitgeoefend dan er feitelijk is. Anderzijds weten zij niet wat de school of de vrijetijdsvereniging van hen verwacht.

"Dan vertelt zo'n jongere dat zijn ouders niet op zijn eindexamen komen. Met hem bespreek ik: hoe is dat voor je? Maar ik praat ook met de ouders erbij. Ik probeer de ouders wel te laten zien hoe het voor hun kind is dat het zo werkt. Het is voor ouders vaak een eye-opener als ze horen hoe het bij andere gezinnen gaat. Dat andere ouders wel naar een eindexamen gaan bijvoorbeeld. Maar ik bespreek dat altijd eerst met de jongere. Zou je willen dat je ouders erbij zijn? Als je ouders duidelijk kan maken dat je hun cultuur respecteert, dan kun je veel informatie overbrengen. Je doet bijna een stukje inburgeringscursus. Zo werkt het in Nederland. 'En uw zoon heeft met beide culturen te maken. Hier thuis heeft hij met u te maken, en met uw regels, maar buitenshuis heeft hij met de Nederlandse cultuur te maken.'"

Het is voor een Nederlander, een jeugdreclasseringswerker bijvoorbeeld, soms al ingewikkeld om alle regels van alle instellingen te begrijpen. Wijzigingen in naamgeving, veranderende wet- en regelgeving. En als je de taal niet goed spreekt en ook nog eens geen mensen binnen de kennissenkring hebt die je kunnen helpen, is het soms moeilijk te weten wat je moet doen.

Contacten tot stand brengen tussen ouders en andere contexten

De verbindingen tussen het gezin en de omringende samenleving zijn belangrijk. Soms is een gezin tamelijk geïsoleerd, en is het van belang dit isolement te doorbreken.

Vanaf de start de ouders betrekken bij het traject, meteen met de ouders naar een mentor gaan bijvoorbeeld, is essentieel. Jongeren moeten niet de gelegenheid krijgen de verschillende volwassenen tegen elkaar uit te spelen. Het is van belang dat de beelden die er bestaan over het functioneren van de jongere met elkaar worden vergeleken en dat misvattingen worden rechtgezet. Ouders moeten in eerste instantie geholpen worden bij het zoeken van contact met de instellingen die bij hun kind betrokken zijn.

Ouders in hun rol als opvoeder ondersteunen

In de methodiek van de Eigen Kracht Conferentie staat geformuleerd: er moet erkenning zijn voor het feit dat ouders de eigenaren zijn van hun (gezins)problemen en dat zij over het algemeen beschikken over mogelijkheden om deze op te lossen. De familie moet worden gezien als zelfsturende organisatie, in staat om de verantwoordelijkheid voor hun eigen verwanten op zich te nemen. De verantwoordelijkheid voor het opvoeden van kinderen ligt bij de familie. Oplossingen moeten gezocht worden binnen de cultuur van de familie. Het is een taak van de werker om de ouders in deze verantwoordelijkheid te ondersteunen.

“De vader van dit Afghaanse gezin riep: hij is mijn zoon niet meer. En dat wij maar moesten zien wat we met hem deden. Ik ben met hem gaan praten. Hij heeft mij uitgelegd dat als zijn zoon hetzelfde zou hebben gedaan in Afghanistan, dat dan zijn hand zou worden afgehakt, en dat de familie hem zou verstoten. Ik heb uitgelegd hoe het in Nederland gaat. Dat de ouders verantwoordelijk blijven voor hun kind, en dat we samen gaan zoeken naar oplossingen.”

Familieleden kunnen soms een belangrijke rol spelen bij het op de rails houden van de jongere, een oom die een jongen zonder vader wat scherper in de gaten houdt bijvoorbeeld. Met name familieleden die geslaagd zijn in de Nederlandse samenleving kunnen als identificatiefiguur belangrijk zijn.

“Dan staat hij een dag samen met zijn oom op de markt. Daar kunnen geen 10 begeleidingsgesprekken tegenop hoor.”

Conflicten tussen ouders en kinderen helpen oplossen

Ouders kunnen in principe capabele opvoeders zijn, maar door de interculturele context niet adequaat reageren. Gebrek aan kennis, gebrek aan netwerken die de binding met de Nederlandse samenleving bevorderen, andere normen, ander waardepatroon.

Deze in principe capabele ouders kunnen dan steeds meer in conflict komen met hun opgroeiende kinderen. Conflicten zijn op zich een prima manier van ontwikkeling en groei, maar moeten dan wel op een goede manier worden opgelost. Tieners zijn hoe dan ook uitdagers van ouders. Waar conflicten leiden tot verlies aan greep op de jongere en tot machteloosheid van de ouders, is herstel van het normale leven nodig.

De werker doet dit door gesprekken te voeren over de ontstane conflicten met alle betrokken. Het inschakelen van een familielid kan een goede strategie zijn. Wie heeft een band met het kind, met wie kan het kind goed praten. Nederlanders zijn erg gericht op het kerngezin: ouder(s) en de kinderen. In grote delen van de wereld leven mensen veel meer in 'extended families': hebben grootouders, ooms, tantes en nog verdere verwanten een belangrijke functie. Het is belangrijk om uit te zoeken met wie de jongere een band heeft en die persoon uit te nodigen voor een gesprek en te zoeken naar hoe hij of zij een steviger steunend contact met de jongere kan hebben.

“Dan ga je eerst met de jongen uitwerken: ‘Hoe communiceren jullie thuis? Wie vraagt hoe het gegaan is op school? Met wie praat je waarover?’ Dan blijkt dat hij vooral met zijn oudere zus praat op ‘de Nederlandse manier.’ Over individuele verantwoordelijkheid en zo. Vader spreekt hem aan vanuit de collectieve manier: ‘Je maakt ons te schande.’ Dan ga je met zijn allen om

de tafel en praat je daarover.' Wie spreekt jou op welke manier aan. Op school, als je dan iets fout doet, maak je dan ook je leraar te schande?' Nee, die vindt het jouw eigen verantwoordelijkheid.' Snapt u dat, mijnheer. En wat is er voor u erg aan als hij iets fout doet? U wordt daar in de moskee op aangesproken?' 'Snap jij dat dat voor je vader zo is?' Enzovoort. Zodat ze meer begrijpen wat de verschillende systemen aan verschillende eisen stellen. Dat ging in dit gezin erg goed. Het geluk was hier dat de zus goed was opgeleid en van twee kanten de brug kon slaan."

3. Uitvoering van interventies gericht op de Nederlandse instellingen.

Deze interventies worden ingezet met als doel:

- *dat de instellingen die met de jongere en het gezin te maken hebben, beter in staat zijn om hen te begeleiden, of binnen boord te houden.*
- *de instelling te verbinden met jongere en ouders.*

"Bij een 16-17-jarige zit ik vooral op de eigen verantwoordelijkheid. Bij een 13-jarige zit ik veel meer op de context. Als een kind bij de ouders niet terecht kan, wie zijn dan zijn sociale steunpunten? Een oudere broer, een oom, het buurthuis. Laatst was er een jongen en die kon goed praten met de conciërge op school. Dan ga ik praten met zo'n man. Ik ga eens lekker op bezoek, ik ga er dan echt voor zitten. Ik vertel natuurlijk wel wie ik ben en waar ik voor kom, maar ik laat die man vooral praten, over zijn werk, over de school. Ik zit vooral te luisteren. En dan leid ik het gesprek naar de jongere. Zo'n man heeft dan ook wel een apart plekje in zijn hart voor deze jongen. En dan ga ik benadrukken hoe belangrijk zijn rol is voor deze jongere. Dat hij er zoveel aan heeft om met die man te praten."

Contacten tussen ouders en school bevorderen

De beelden die ouders en de school van elkaar hebben, blijken vaak niet te kloppen. De werker zorgt ervoor dat de ouders zo snel mogelijk in contact worden gebracht met de mentor op school en met andere leerkrachten. De CRIEM begeleider fungeert als verbindingmaker. De jongeren opereren in verschillende systemen en die staan los van elkaar. De ouders weten niet wat er op school precies is gebeurd, zijn afhankelijk van de informatie die het kind daarover zelf geeft. Je gaat met de ouders naar school, maakt een afspraak met een mentor voor een tussentijds gesprek. Je zorgt dat de ouders een juist beeld hebben van het functioneren van hun kind op school. En dat de mentor op de hoogte is van de thuissituatie. Dat vergemakkelijkt contacten in de toekomst: de ouders kunnen de verhalen van hun kind checken, de mentor neemt ook eerder contact op met de ouders. Het beeld dat 'ouders niet geïnteresseerd zijn in de school van hun kind' wordt op deze manier bijgesteld.

Hulp aanbieden

Een belangrijke interventie is om de school hulp aan te bieden: maakt de jongere op school problemen, dan kan de jeugdreclasseringswerker gebeld worden. De werker komt op school, zoekt uit wat er aan de hand is, en kan de jongere de pin op de neus zetten.

"Het is belangrijk dat ik me op school regelmatig laat zien. Deze kinderen lopen namelijk het risico dat ze snel gedumt worden. Als ik vaak kom, voelt de mentor of de leerkracht zich serieus genomen. Anders zijn ze sneller klaar met zo'n jongere. Je moet bedenken: het is niet makkelijk om leerkracht te zijn. Soms hebben ze een klas met een heel stel van die etterbakkies. Dat zeg ik ook wel tegen die leerkrachten: het valt niet mee om zulke jongeren in de klas te hebben. Het helpt als de leerkracht weet dat de jongere wordt aangesproken op zijn gedrag. Dat er regels worden gesteld: tot zover. De jongere weet ook dat we veel van elkaar weten. De ruimte om te rotzooien en te manipuleren wordt verkleind."

Het is belangrijk om zuinig te zijn op de relatie met de school en de mensen die daar werken. Niks toezeggen wat je niet kunt waarmaken. 'Je kunt me altijd bellen' betekent: altijd meteen reageren als de school heeft gebeld. Niet over een uur. Nee: nu. Dan belt de school ook tijdig. Dan wachten ze niet tot ze het helemaal gehad hebben met een jongere en er eigenlijk al niet meer te praten valt.

Helpen zoeken van een goede aanpak

De werker zoekt samen met de leerkrachten naar een goede aanpak van de problemen die de jongere op school veroorzaakt. Wat zou eventueel kunnen werken bij deze jongere? Het is van belang om een betrokken leerkracht te vinden.

“Je helpt zo’n leerkracht om weer even gewoon naar de jongere te kijken en zich af te vragen hoe hij dat kind kan beïnvloeden. Dat hij niet die lastpak is die de orde in de klas verstoort, maar die jongere waar je iets voor moet betekenen.”

Dit kan worden uitgewerkt. In Twente heeft de jeugdreclassering een vaste werkwijze voor jongeren die delicten hebben gepleegd op school. Allereerst gaat de jongere zijn excuses aanbieden in de eigen lesgroep. Er wordt afgesproken welke twee leraren hoofdvantwoordelijk zijn voor de jongere. Die geven dan wat extra aandacht aan de CRIEMER, in de pauzes bijvoorbeeld. En als er tijdens een andere les iets is, worden zij ingeschakeld. De jeugdreclasseringswerker biedt actief hulp aan. En als het echt nodig is, treedt de werker op en haalt een jongere van school af.

“Het helpt erg als de school weet dat je dat doet als het nodig is. Dat je meteen komt aanrijden en de jongere meeneemt.”

Het is belangrijk om bij scholen krediet op te bouwen. In verschillende steden wordt aangegeven dat het in het begin moeilijk was. Bijvoorbeeld om een school te vinden die bereid was een jongere weer toe te laten. Eerst ging het schoorvoetend. Maar dat er in de loop van de tijd veel krediet is opgebouwd en het nu dus makkelijker is.

Soms is het voldoende om samen te kijken naar praktische oplossingen voor kleine problemen

“Hij is erg druk. Ik vraag: waar zit hij in de klas. Helemaal achterin. Ik zeg: als hij nou eens op de voorste rij gezet wordt.”

Soms is het nodig om een creatieve oplossing voor een bepaalde jongere te bedenken.

“Deze jongen was geweldig in de praktijkopdrachten. De werkstukken in de vitrines van de school waren bijna allemaal van hem. Maar bij de theorielessen kon hij niet stilzitten, hij was daar vreselijk lastig. We hebben bedacht om hem vervroegd zijn stage te laten doen. Dat werkt uitstekend. De school bekijkt nu in welke mate hij vervangende opdrachten kan doen.”

Het samen met de leerkrachten bedenken van een goede aanpak, onderhandelen, kleine strijdjes strijden, zoeken naar creatieve oplossingen, zijn allemaal manieren om te zorgen dat de jongere binnen boord blijft, niet van school wordt verwijderd.

Politie

De politie heeft veel contacten met jongeren op straat. Wijkagenten en buurtregisseurs van de politie zijn vaak goed op de hoogte van de problemen. Ze zien veel, kennen veel mensen in de wijk. Ze zijn een uitstekende partner in de ITB CRIEM trajecten. Ze kunnen de jongere op straat op zijn gedrag aanspreken, en de jeugdreclasseringswerker informeren over wat ze zien.

Soms is het optreden van de politie ingegeven door frustratie en onmacht. Het is belangrijk dat de jeugdreclasseringswerker snel contact opneemt met de politie over een concrete jongere. Zo mogelijk een gesprek arrangeert met de politie, de jongere en de ouders om te bespreken wat zich op straat afspeelt. Het beeld dat er van de jongere is, kan zo worden bijgesteld. Door de ouders, maar ook door de agent. Belangrijk is dat de politie weet dat de jongere in het traject zit. Over en weer is snel contact mogelijk.

Overige instellingen betrokken bij het gezin

Bij het bevorderen van de integratie van het gezin in de Nederlandse samenleving, spelen ook andere organisaties een belangrijke rol, bijvoorbeeld gezondheidszorg, hulpverlening, sociale dienst, gemeentelijke organisaties, buurtvoorzieningen. De CRIEM werker kan zich in beperkte mate ook richten op het ondersteunen van deze instellingen om toegankelijkheid voor dit gezin vergroten.

2.3. Methodische handreikingen voor de tweede fase

Handreiking 1 Aanknopingspunten voor het werken met de jongere

De cognitief gedragsmatige benadering

Uit onderzoek blijkt dat in het algemeen een cognitief gedragsmatige aanpak een afname van recidive tot resultaat heeft. Het aanleren van concrete gedrags- en denkpatronen, die passen bij een regulier bestaan in de Nederlandse samenleving. Dus ook bij een CRIEM traject is de concrete opgave voor de werker om te analyseren welke gedrags- en denkpatronen de integratie van de jongere belemmeren en welke nieuwe gedrags- en denkpatronen de jongere zou moeten aanleren. En daar vervolgens op trainen. De stappen hierbij moeten klein genoeg zijn. 'Contact opnemen met ...' is vaak een te grote stap. Een telefoonboek meenemen. Opzoeken wat het nummer is van..., bespreken wat je gaat vragen, bekijken hoe de ander zou kunnen reageren en wat je daar dan op terug moet zeggen.

Identiteitsontwikkeling

Naast de sova-benadering met de nadruk op competentieontwikkeling, is er nog een andere benadering in CRIEM aan de orde: de identiteitsontwikkeling. Voor alle jongeren is de adolescentie een fase waarin ze op zoek zijn naar een eigen identiteit. De vraag 'wie ben ik' is een belangrijke vraag in de adolescentie. Erikson noemt het de fase van identiteit of identiteitsverwarring. Dat kan voor jongeren met een allochtone achtergrond extra moeilijk zijn. De culturele afstand brengt hen in het dilemma van de dubbele emancipatie: 'Zij moeten net als autochtone jongeren zich ontwikkelen tot zelfstandige en mondige volwassenen. Daarnaast moeten zij zich een plaats zien te verwerven als lid van een minderheidsgroep in de Nederlandse samenleving. Vaak is er sprake van tegenstrijdige eisen die gesteld worden door ouders enerzijds en vanuit de maatschappelijke omgeving anderzijds.' (CRIEM nota pag. 28).
Vaak richten de jongeren zich eerst op de Nederlandse cultuur, maar als ze merken dat ze daar minder mogelijkheden krijgen dan ze zouden willen, gaan ze zich sterker als 'allochtoon' manifesteren. Gesprekken hierover, bewustwording van de verschillen in waarden en normen, de knopen die dat in het hoofd oplevert helpen ontwarren, is dan een mogelijke strategie voor de werker. Individueel of in groepsverband. In Breda is de cursus 'Leven met meerdere culturen' ontwikkeld, die 'de deelnemers aanspoort om op een positieve manier met leeftijdsgenoten stil te staan bij de eigen cultuur' en waarin voortdurend de relatie wordt gelegd naar de Nederlandse cultuur. Met de jongere wordt ook stilgestaan bij de situatie van de ouders, de jongere krijgt zicht op culturele verschillen, leert ook zien dat het handelen van de ouders mede bepaald wordt door hun culturele geschiedenis.

"Ze weten vaak zo weinig over het land van herkomst. Er wordt thuis weinig gepraat tussen de jongere en de ouders. Ik zeg dan: 'vraag het eens aan je moeder, hoe het op de Antillen was'. De jongere heeft daar vaak een heel mooi beeld van. Ze denken dan: ik hoef me niet bezig te houden met mijn toekomst, want ik ga toch terug. En als je doorvraagt, dan zien ze zichzelf daar blowend onder de palmboom. 'Maar als het daar zo geweldig is, waarom is je moeder dan hierheen gekomen?'"

De groepsaanpak

De jongeren plegen soms delicten in groepsverband. Ze trekken samen op en raken samen betrokken in een aantal delicten. Ze waren samen in de supermarkt en het is niet helemaal helder wie precies welk aandeel had in de diefstal. Soms zitten deze jongeren tegelijkertijd in een CRIEM traject, en is dat een prima gelegenheid om een gezamenlijke activiteit te doen. Een aangepaste cursus 'vrienden' bijvoorbeeld.

Een successtory:

De hele groep die bij het delict betrokken was, is samen in een groepsmatige aanpak gezet. Met de ouders. De jongeren dwingend, de ouders (of een ander familielid) dringend. En toen zijn we gestart met te benadrukken hoe erg het was wat er was gebeurd. We hebben niet eens genoemd wat ze gedaan hadden. Maar dat ze het collectief last hadden bezorgd, dat ze de maatschappij last hadden bezorgd, dat ze last voor zichzelf hadden gecreëerd, voor hun toekomst.

“Meneer, dat is uw zoon, hoe erg is het voor u?” ‘Hoor je dat, hoe het voor je vader is?’ Zowel vaders als zoons zaten te huilen.

En wat de gevolgen zouden zijn als ze nog eens iets zouden doen, hoe justitie daarop zou reageren. ‘Als je nog eens iets doet, dan hang je.’

‘Ja, maar als ik nou vuurwerk afsteek voor oud en nieuw?’

‘Heb je al HALT gehad? Ja, nou dan kan het gebeuren dat je voor dat vuurwerk vast komt te zitten.’

‘Meneer hebt u dat gehoord?’ ‘Wil je dat je vader aandoen?’

‘Meneer, u weet dus wat de consequenties kunnen zijn als hij nog eens iets uithaalt.’

Meteen na deze bijeenkomst deden we de training vrienden. En dan aan het eind weer bijeenkomst met ouders. Vanwege schulderkenning en de belofte om het niet weer te doen.

Parallel hiermee liep het individuele traject. En werd ook de sociale omgeving geïnformeerd over wat er in de training vrienden aan de orde kwam. ‘Weet u wat er daar gebeurt en hoe?’

Daarnaast ook sport. Met een sporttrainer en een sova-trainer tegelijkertijd erbij. Zodat meteen alle sociale vaardigheidsaspecten aan de orde konden komen. 5 avonden. Verplicht, als aanwijzing.

En toen nog verlenging voor alle 12. Van de 12 is er tot nu toe 1 gerecidiveerd. En daar zat een akelige psychopathologische achtergrond achter.

Effect was ook dat ze anders werden waargenomen door de omgeving. Op straat werden ze anders, positiever gezien. De wijkagent keek positiever tegen ze aan.”

In het hier beschreven voorbeeld blijkt de groepsaanpak effectief. Dat is het echter niet altijd. In een aantal gevallen blijkt het werken in groepen juist recidivebevorderend te zijn. In de literatuur wordt wel aangegeven hoe soms sociale vaardigheidstrainingen feitelijk ‘deviantietrainingen’ zijn. Het positieve effect van het programma valt dan weg tegen het effect van stiekeme bekrachtiging van het delictgedrag tussen de jongeren onderling. De begeleider geeft wel aan dat bepaalde gedragingen niet wenselijk zijn, maar door lachen, positieve gebaren of aandacht van de andere groepsleden is het duidelijk dat het reuze stoer wordt gevonden. Dit effect treedt met name op bij jongeren die een gering recidiverisico hebben, voor wie crimineel gedrag nog niet gewoon is. Het in contact komen met anderen die ook delicten plegen, ja zelfs delicten die nog heel wat erger zijn, maakt het eigen gedrag ‘normaler’.

Dat de groepsaanpak in het bovenstaande voorbeeld goed heeft gewerkt, heeft te maken met minstens drie voorwaarden.

1. De groep is een bestaande groep, waarin de jongeren dagelijks met elkaar contact hebben. Zij hadden dus hoe dan ook al invloed op elkaar.
2. In de aanpak wordt stevig ingegrepen op de bestaande betekenisgeving van het delictgedrag in de groep. Niks stoer: het is stom wat je doet.
3. Het sociale systeem wordt in de aanpak betrokken.

Handreiking 2 Methodische aanknopingspunten voor het werken met de ouders

Gezichtsverlies voorkomen

Ouders zoeken soms naar excuses, ze zoeken de oorzaak voor de problemen van hun kind buiten zichzelf. Mensen willen graag hun gezicht bewaren, dat moet je als werker mogelijk maken.

“Mensen willen dat ook graag van de werker horen. Dat ze het niet fout hebben gedaan. ‘Wij zijn al zolang in Nederland en hebben nog nooit met de politie te maken gehad’. Dat moet je als werker bevestigen.”

In het begin zijn ouders soms boos, ze vinden de maatregel niet in verhouding tot wat de jongere heeft misdaan. Zeker als ze weten dat bijvoorbeeld een mededader zonder allochtone achtergrond er met alleen een taakstraf ‘vanaf’ is gekomen. Het is van belang om ruimte te maken voor die boosheid, maar vervolgens uit te leggen dat het vooral uit zorg is, dat het bedoeld is om te helpen.

Indirect kunnen communiceren

In het zelfde kader kan het helpen om niet al te direct te zijn. Dat is niet hetzelfde als het onderwerp vermijden. Het gaat om de manier waarop een onderwerp wordt aangekaart.

"Ik heb geleerd om dingen indirect aan te kaarten. Niet te zeggen: je zoon hangt rond in de verkeerde groep. Maar om het te hebben over die van de burens, of over jongeren die op straat hangen, en wat die soms doen. En dan zeggen zij: gelukkig is mijn zoon daar nooit bij. En dat laat je dan zo. De volgende keer kom je er wel weer op terug."

Weten wat normaal is

Je moet globaal een beeld hebben van hoe een 'normaal gezinsleven' er in een bepaalde cultuur uitziet. Door te lezen over andere culturen, maar ook door het te vragen aan de mensen zelf. Goed kijken en dan doorvragen tot je het snapt. Je probeert met je interventies te zoeken naar hoe je je aanpak passend kunt maken bij de manier waarop er in dit gezin met elkaar wordt omgegaan. Aansluiten bij de dagstructuur bijvoorbeeld.

"In dit Antilliaanse gezin wordt niet gezamenlijk gegeten. Op de Antillen kom je om 8 uur 's avonds binnenvallen. De ouders willen vasthouden aan wat daar gewoon was. De jongere is om half vier thuis. Zij ouders werken dan nog. De jongen vertrekt en komt dan pas om 10 uur weer thuis. Zijn ouders klagen dat ze niet weten wat hij doet en waar hij is. Dan ga je praten. Wat is het gezamenlijke moment waarop je afspraken kunt maken? En dan spreek je bijvoorbeeld af dat de jongen om half 7 thuis moet zijn om met de ouders te overleggen over de rest van de avond: hoe laat moet hij binnen zijn?" (een werker)

Of een andere werker:

"Ik begin met te vragen: 'Wat willen jullie graag.' In dit Turkse gezin vond de moeder dat de zoon veel te laat huis kwam. Ik bevestig dat. Ik vind het ook niet normaal dat een jongen van dertien iedere avond tot 11 uur buiten is. Ik leg uit dat hij nog misschien nog huiswerk moet maken, en dat hij ook nog even tot rust moet komen. Dan zeggen ze: 8 uur. We maken die afspraak en ik leg het de jongere gewoon op. Ik maak gebruik van het gedwongen kader."

De regels van de ouders respecteren

Aansluiten bij de ouders betekent ook niet te snel voor de jongere met de ouders onderhandelen. 'Omdat we dat in Nederland nou eenmaal anders doen.' Je kunt wel aankaarten dat het voor de jongere soms moeilijk is dat de regels waar hij zich aan moet houden heel anders zijn als de regels waar zijn vrienden zich aan moeten houden. (Als je als werker tenminste vindt dat die vrienden zich aan prosociale regels houden. Dat sommige Nederlandse jongeren voor water en wind opgroeien, betekent niet dat de werker dat als voorbeeld moet nemen.)

"Als de ouders zeggen: 8 uur, dan is het 8 uur. Ik zeg tegen de jongere: jij loopt voorop. Laat maar zien dat je je aan de afspraken kunt houden. En dan wil ik daarna met je ouders praten over de mogelijkheid om de tijd wat naar achter te verschuiven. Maar jij loopt voorop. Als ik voorop loop, dan ga ik stilstaan."

Inschakelen van culturele verenigingen of religieuze organisaties

Afhankelijk van de lokale situatie en afhankelijk van het concrete gezin, kunnen leden van culturele verenigingen een rol spelen. Om de werker algemene informatie te geven: een voorzitter van de Somalische vereniging kan de werker informeren of dat wat hij tegenkomt in een specifiek gezin past in de Somalische manier van doen. Of om de werker te informeren over een specifiek gezin: 'Bij de moskee vertelden ze ons dat de vader ook daar bekend stond als een zonderling.' Waar de culturele banden sterk zijn, zijn leden van culturele verenigingen soms bereid om te investeren in een gezin en hun invloed aan te wenden. Heel soms is er zoiets als Islamitische huiswerkbegeleiding, waar de jeugdreclassering contacten mee heeft en die jongeren in CRIEM trajecten heel goed begeleiden. Zij zijn behoorlijk streng, helpen de jongeren bij het huiswerk, maar doen ook aan opvoeding en hebben veel contact met de ouders.

Alert zijn op taalgebruik

Vaak is de behoefte van de werker om te nuanceren groter dan de behoefte om duidelijk te zijn. Dat is een onhandige strategie in situaties waar er nauwelijks een gezamenlijke taal is om te communiceren. 'Dat is niet zo heel erg'. Is het erg of is het niet erg? Zeg dat dan.

Check wat mensen hebben begrepen, leg het zo nodig nog een keer uit. Als er een tolk nodig is, laat dan niet de jongere tolken (dat maakt het te verleidelijk om de situatie naar zijn hand te zetten). Werkers vinden het soms niet prettig om een tolk in te schakelen. Het argument is soms 'dat je niet weet of de tolk alle nuances wel goed overbrengt'. Misschien niet, maar het doel is niet om alle nuances, maar de hoofdlijn duidelijk te maken. Wees zo expliciet mogelijk in je taalgebruik: veel voorbeelden, geen abstracte begrippen.

Overschat het taalprobleem niet, relativeer het. Soms wordt de taalvaardigheid van mensen erg onderschat omdat hun uitspraak niet helemaal correct is.

Begrip hebben voor de overlevingsstrategie van mensen

Het is belangrijk om te proberen te begrijpen waarom deze mensen leven zoals ze leven. Niet vanuit een luxestandpunt redeneren. Bijvoorbeeld: 'Als je geen vrijetijdsbesteding hebt, dan ga je toch gewoon naar de sportschool.' Maar als er 6 kinderen zijn, is er daarvoor er misschien geen geld. Ouders kunnen ook niet altijd voldoen aan de verwachtingen die er bij een sportclub heersen: Je bent allang blij dat ie gaat voetballen, dan ben je hem even kwijt. Je gaat niet langs de lijn staan, daar heb je helemaal geen tijd voor als je zo'n druk gezin hebt.

Mensen lijken soms geen wensen te hebben of lijken weerstand te hebben tegen bepaalde dingen. Maar vaak hebben zij allang gezien waar hun onvermogen zit. Ze zeggen dan 'hij wil niet op voetballen', maar dat komt omdat ze de bui al zien hangen: dat betekent dure voetbalschoenen, een shirtje, hoe moet hij naar de wedstrijden komen enz.

"Ik zeg vaak: het lijkt me niet meevallen om zo te leven. Hoe doet u dat?"

Cursussen en trainingen

Om te voorkomen dat de CRIEM begeleider 'een halve inburgeringscursus doet' of een taalcursus, moet gezocht worden naar de mogelijkheden die er in een gemeente zijn voor dit soort activiteiten. De toeleiding is dan een taak voor de werker. Ouders nemen soms deel aan een training 'omgaan met tieners'.

Hulpverlening

Waar de problematiek groot is, moet een beroep worden gedaan op andere instellingen. De CRIEM begeleider helpt bij het zoeken naar de juiste instantie en zorgt ervoor dat de mensen hier ook daadwerkelijk mee in contact komen. Soms moet de werker mee, soms moet hij van tevoren contact opnemen met de professional van de andere instelling.

Op sommige plekken bestaat de mogelijkheid om een aparte gezinswerker in te zetten. (De jeugdreclassering in Dordrecht heeft bijvoorbeeld subsidie van de gemeente om een gezinswerker in te zetten als ze dit nodig vinden. In Groningen kan Bureau Jeugdzorg ouderondersteuning bieden; er is dan bijvoorbeeld een werker aanwezig als de jongere uit school thuiskomt.)

Vluchtelingen

Kinderen van vluchtelingen zitten in een speciale situatie. Zolang het voor de ouders nog niet duidelijk is of ze in Nederland kunnen blijven, zullen ze niet integreren. De werker kan hier aanlopen tegen de regels van de asielprocedures en het vreemdelingenbeleid, die het moeilijk maken om voor deze jongeren iets te betekenen.

Vaak is er sprake van posttraumatische stress bij de ouders en soms ook de jongeren. Bij de jongeren komt wel secundaire traumatisering voor: ze hebben dan niet zelf de traumatische ervaring meegemaakt, maar door de reactie van hun ouders hierop hebben ze grote psychische problemen. Als de asielprocedure nog loopt, is er soms grote onzekerheid in het gezin. Als de werker alert is op dit soort problemen, kan hiervoor een passende behandeling gezocht worden. Ook de benadering van de ouders moet zorgvuldig worden bekeken.

"Van ouders kun je vaak niet zo veel verwachten. Zo'n vluchtelingensituatie maakt nogal wat uit voor hoe je in de wereld staat, waar je kop naar staat. Die ouders zijn soms helemaal murw, zijn nergens toe in staat. Met de jongere ga ik dan vooral 'terug naar de aarde', naar de

basisdingen: dat school loopt, dat ze een beroep leren, ook als nog niet duidelijk is of ze hier kunnen blijven. En als er bij zo'n kind veel spanning zit: sport. Zorgen dat ie andere plekken heeft waar ie zich lekker voelt, en dat er activiteiten zijn die als uitlaatklep kunnen dienen. Niks dieps, niks groots, gewoon, helpen bij praktische dingen. Voor hem zorgen."

Handreiking 3 Methodische handreikingen voor het werken met Nederlandse professionals

Conclusies uit onderzoek⁸

Booijink onderzocht leerkrachten en ouders.

'Leerkrachten ervaren regelmatig onvoldoende actieve betrokkenheid van de ouders. Zij verklaren hun terughoudendheid onder meer met het argument dat veel ouders vanuit hun cultuur de eigen verantwoordelijkheid scheiden van die van de school. Wanneer je echter kijkt hoe oudercontacten in de praktijk verlopen, dan is het de vraag of deze wel voldoende ruimte geven aan echte samenwerking.' (pag. 18)

Scholen organiseren voor de ouders vaak groepsactiviteiten, die gericht zijn op informeren of inschakelen van de ouders. Het is de vraag of deze groepsactiviteiten de allochtone ouders bereiken.

Scholen hebben veel minder vaak individuele contacten, waarbij de thuissituatie, het afstemmen van school en thuis, en de onderwijsondersteuning van de ouders aan de orde komen. Terwijl hier juist uitwisseling en onderlinge afstemming tot uitdrukking kunnen komen. De individuele contacten die er zijn, zijn de zogenaamde 10-minutengesprekken.

Leerkrachten ervaren gesprekken met allochtone ouders vaak als eenrichtingsverkeer: zij vertellen, de ouders luisteren. Autochtone ouders hebben veel meer vragen. Leerkrachten duiden dit als: 'allochtone ouders zijn te weinig open'. Allochtone ouders vinden de gesprekken ook eenrichtingsverkeer. Ze vinden de leerkracht vaak afstandelijk, vinden dat hij weinig vragen stelt en veel zelf aan het woord is. Bovendien voelen zij zich vaak 'over één kam geschoren.' Ouders klagen dat 10 minuten voor een gesprek te kort is. Zij komen soms niet meer, omdat ze zich niet serieus genomen voelen. Leerkrachten vinden dat ze in principe tijd genoeg hebben om de ouders te informeren, maar dat de tijd te kort is als er zorgen zijn over het kind.

Het zoeken van een school

Bij een jongere die van school is verwijderd, kan het een hele toer zijn om een nieuwe plek te vinden.

"Dat is soms vreselijk. Dan komt ie en dan blijkt dat ie al anderhalf jaar niet naar school is geweest. Dan loop je tegen die hele bureaucratische rompslomp van die leerplicht aan. Voordat je door de papierwinkel en het heen en weer geschuif heen bent, ben je al 3 maanden verder. Dat gestechel van de ambtenarij is echt vreselijk. Ik begrijp dat al bijna niet, met al mijn netwerken en ingangen, dus ik begrijp dat de ouders er helemaal ontmoedigd van raken. De ene school wil hem niet meer, voor een andere school is hij niet geschikt. Hij moet in het eindexamenjaar, maar dat is al halverwege en dan nemen ze hem niet op, enzovoort."

Als de werker ergens een volhardende houding nodig heeft, dan is het hier wel. Vasthoudend zijn, steeds opnieuw bellen, door blijven zoeken, kijken wat de bezwaren zijn en op welke manier de bezwaren kunnen worden ondervangen. Iedereen confronteren met de consequenties van de besluiten die ze nemen.

"Hij was van school gestuurd. Blowen, grote mond, vechten. Hij wilde heel graag weer naar school. Ik heb een gesprek met de coördinator zijn school gehad. Hij zou weer naar school mogen. Maar dan belt die coördinator me later op om te melden dat Stanley niet welkom is op de locatie waar hij naar toe zou gaan (dezelfde als waar hij ook had gezeten) en dat er op de

⁸ "Marijke Booijink, cultureel antropologe aan de Universiteit Leiden, onderzocht de communicatie tussen leerkrachten en allochtone ouders, onder meer via diepte-interviews met leerkrachten en ouders van vier zwarte basisscholen in de Randstand. De vooroordelen van leraren blijken het grootste obstakel." NRC 24 juni 2007, pag. 49: "Hoe gaat het? Goed."

rest van de locaties geen plek is. Allemaal vol. Het aanbod is dan dat hij nog een keer de schakelklas doet. Maar die heeft hij al gedaan. Dus dan praat ik met de leerplichtambtenaar. Stanley wordt nog eens getest, en inderdaad: te goed voor de schakelklas. Dan mag hij een paar proeflessen bijwonen. En dan kan hij toch weer komen, op een andere locatie. Die eerst vol was."

Soms krijgt de werker het niet voor elkaar. De enige oplossing die hiervoor lijkt te zijn, is om het 'hogerop' te zoeken. Dat een manager contact opneemt met een directeur van een school, dat de directeur van Bureau Jeugdzorg contact opneemt met de wethouder. Dan blijkt er soms toch een oplossing mogelijk te zijn.

Een sportclub of een andere georganiseerde vrijetijdsbesteding

Het zoeken van een passende vrijetijdsbesteding is een goede interventie. Met de jongere en de ouders bekijken wat voor mogelijkheden er zijn en helpen bij het inschrijven of meegaan naar een eerste training. Als dat lukt, dan ben je klaar.

Maar er zitten voor deze doelgroep nog wel wat haken en ogen aan. Het gaat er niet om dat de jongere voor de duur van het traject ergens is 'ondergebracht', maar dat er een blijvende verandering in vrijetijdspatronen tot stand komt. Dan moet er dus goed worden aangesloten bij wat de jongere zelf wil en bij de mogelijkheden die hij en het gezin hebben. De financiële ruimte, het kunnen voldoen aan de – vaak impliciete – verwachtingen die er bij de sportclub zijn (om de beurt rijden naar een uitwedstrijd bijvoorbeeld).

"In het begin wilde ik ook altijd meteen een vrijetijdsactiviteit. Dan ging je razendsnel een sportclub zoeken, de jongere zat daar dan even op, maar na een paar weken, als CRIEM voorbij was, stopte dat weer. Je moet niet zulke tijdelijke dingen willen inzetten. Je moet een lange adem hebben. Dat is het ingewikkelde: je hebt maar drie maanden en toch moet je langzaam gaan. 'Een vrijetijdsbesteding' is lang niet altijd haalbaar. De jongere leeft op straat. Dan moet je kijken hoe hij passend kan omgaan met de elementen die daar zijn."

Iets betekenen voor de groep die op straat rondhangt met elkaar

Dit kan zijn dat het jongerenwerk iets voor de groep kan betekenen. Zijn er in het buurthuis of het jongerencentrum activiteiten waar de jongere aan mee kan doen, kan er iets voor de hele groep georganiseerd worden?

"Je zorgt dat de groep ergens in beeld is. Ik vind het belangrijk dat de anonimiteit van dit soort groepen wordt opgeheven. Dat iedereen weet met wie ze te maken hebben. Een voorbeeld? De Marokkaanse jongens in de Heuvel voetbalden altijd bij de kerk, tot groot ongenoegen van de omwonenden. En dan weet ik dat er een project van het buurtwerk in die wijk is, de naam ontschiet me even, maar voor het opkrikken van de wijk kunnen bewoners ideeën inbrengen. Nou, die jongeren brengen nooit van zijn leven een idee in. Dan ga ik naar de jongerenwerker. En ik kijk of die het idee kan inbrengen om bij de strook gras, die er in de wijk is, goaltjes te zetten. Dan hebben die jongens een betere plek om te voetballen en ze zijn ook meer in het zicht op dat grasveld."

Zelf iets organiseren

In een paar steden heeft de jeugdreclassering zelf iets georganiseerd. Een sportcursus, waar de jongeren die in een Criem traject terecht komen, verplicht aan meedoen.

"Ze kunnen bij ons stijle wand klimmen."

3. Derde fase: evalueren, afronden en vervolg

Week 11 en 12

3. Fase 3 Evaluatie/ afsluiting Week 11 / 12	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn de doelen gehaald? • Is er vervolghulp nodig? 	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen evaluatie-rapport • Betrekken jongere, ouders, instellingen • Overdragen aan vervolghulp 	<ul style="list-style-type: none"> • Waarschuwen en dreigen
---	---	--	--

3.1 Doel

- Zijn de doelen gehaald?
- Wat moet het vervolg zijn?

3.2 Acties

Evalueren en afsluiten

De CRIEM begeleider schrijft een eindrapportage en bespreekt dat met alle betrokkenen. Met de jongere, met de ouders. Belangrijke derden (leraren, politie, et cetera) kunnen bij dit gesprek betrokken worden. In dit gesprek wordt het plan van aanpak en de doelen die daarin staan besproken: in welke mate zijn de doelen gehaald? Wat is het vervolg?

Hier moet ook bekeken worden of verlenging van de CRIEM aanpak nodig is om de doelen te realiseren, in overleg met de Raad voor de Kinderbescherming en het O.M.

Zijn de doelen gehaald?

Een bekende methode voor het scoren van doelen in de hulpverlening is de Goal Attainment Scaling (GAS). Bij deze methode wordt gescoord in welke mate het doel gehaald is. Gekeken wordt hoe de situatie aan het eind van de interventie is, vergeleken bij de startsituatie. De mogelijke scores zijn:

- 1 (de situatie is verslechterd)
- 0 (de situatie is hetzelfde gebleven)
- + 1 (de situatie is verbeterd, maar nog niet conform doelstelling)
- + 2 (de situatie is verbeterd conform de doelstelling)

Op deze manier kan inzicht worden gekregen in het nut van de interventies.

Uiteindelijke maat voor de effectiviteit van de trajecten, is het resultaat op de langere termijn: blijft de jongere delictvrij? Daarvoor is onderzoek nodig dat buiten het taakveld van de begeleider valt. De verantwoordelijkheid voor dit onderzoek ligt bij de instelling en bij het Ministerie.

Het vervolg

De CRIEM begeleider is ervoor verantwoordelijk dat de jongere voldoende steun heeft om verder te kunnen. Hierbij hoort ook het regelen van het vervolg van de begeleiding.

Afhankelijk van het juridische kader is er in ieder geval al een vastgesteld vervolg binnen de jeugdreclassering (zo volgt er bij transacties volgens het officiersmodel nog 3 maanden regulier, bij H&S nog maximaal 21 maanden).

De CRIEM begeleider regelt de overdracht. Belangrijk is dat voor alle betrokkenen de overeenkomsten en de verschillen tussen de CRIEM begeleiding en de reguliere begeleiding helder zijn.

Hierbij zijn verschillende constructies mogelijk.

1. De CRIEM begeleider wordt ook de begeleider voor de rest van het traject. Met name voor de trajecten waarbij er nog maximaal 3 maanden begeleiding volgt, is dit een veel gekozen werkwijze. In het schorsingsmodel doet de CRIEM begeleider vaak de begeleiding tot aan de

strafzitting. Voordeel van vervolg door dezelfde werker: de werker heeft al positie, kent iedereen en is goed op de hoogte van alles wat er speelt. Het is wel belangrijk om voor de jongere en de ouders goed te markeren dat de CRIEM aanpak met positieve resultaten is afgesloten. Dat deel zit erop en is klaar. Nadeel van het vervolg door dezelfde werker: de flexibele CRIEM begeleider slibt dicht met reguliere begeleidingen en wordt steeds minder flexibel. Er blijft te weinig tijd over voor de CRIEM zaken.

2. Het werk wordt overgedragen aan een collega. Aan 'het team regulier'. Op de plekken waar dit gebeurt, wordt waarde gehecht aan het maken van een nieuwe start. Je hebt 'de CRIEM gehaald'.

"Dan mag je ook van mij af zijn."

Als er wordt overgedragen, moet daar aandacht voor zijn.

"Het is een warme overdracht. We bekijken welke collega uit het team regulier het beste zou passen bij deze cliënt, qua karakter en stijl van werken. Die collega wordt minstens 2 weken voor het afsluiten van het traject geïnformeerd over het verloop van het traject en de aandachtspunten. En dan voeren we aan het eind altijd een overdrachtsgesprek waarbij de jongere, de ouders, de nieuwe collega en ik aanwezig zijn."

Naast het vervolg van de jeugdreclasseringsbegeleiding, moet er ook aandacht zijn voor het vervolg van de contacten die er zijn gelegd tussen ouders en instellingen. De CRIEM werker probeert dit tijdens het traject te borgen, maakt afspraken met instellingen over de manier waarop zij het contact met de ouders zullen bewaken. Afhankelijk van de situatie in de gemeente zijn er projecten die hiervoor ingezet kunnen worden. Er zijn bijvoorbeeld steden waar mentorprojecten lopen, waarbij een volwassene met een allochtone achtergrond wekelijks contact heeft met de jongere, de ouders en de school.

Verlengen van het traject

Een CRIEM traject is relatief kort. Soms is er al heel wat gebeurd maar is er ook nog heel veel te doen. De ontwikkelingen gaan de goede kant op, de doelen zijn dichterbij gekomen maar nog niet gehaald. Er is naar het oordeel van de jeugdreclassering nog langere tijd intensieve investering nodig. Dan kan een verlenging van het traject met nog eens drie maanden worden aangevraagd. Redenen om verlenging aan te vragen:

- Het traject verloopt goed, maar er is nog langere tijd intensieve inspanning van de jeugdreclassering nodig. Dit kan zijn omdat de doelen uit het begeleidingsplan nog niet zijn gehaald of omdat tijdens het traject nieuwe problemen (en dus doelen) boven tafel zijn gekomen (als een regulier contact voldoende is om aan deze doelen te werken, hoeft er geen verlenging te worden gevraagd).
- De problematiek van de jongere of het gezin is zodanig, dat er langere tijd intensieve hulp moet worden geboden. Maar doorverwijzen is bij dit gezin moeilijk. (In situaties waarbij het gezin weinig contacten heeft met de buitenwereld, wellicht ook wantrouwend staat tegenover instellingen, en de CRIEM begeleider op outreachende wijze het contact heeft weten te leggen en vertrouwen heeft gewonnen, kan het onwenselijk zijn om na 3 maanden het stokje over te dragen.)
- Er loopt een aanvraag voor intensieve begeleiding elders, maar die kan nog niet geboden worden, of er loopt een OTS onderzoek dat nog niet is afgerond. Ter overbrugging kan een verlenging van CRIEM worden gevraagd.
- Tijdens het traject is er een periode te weinig gebeurd door bijvoorbeeld ziekte of vakantie.

Soms wil de jongere zelf graag verlenging of vragen de ouders hierom. Dan moet bekeken worden of dat op basis van de bovengenoemde redenen kan. Mocht dat niet zo zijn, dan kan de begeleider samen met de jongere of de ouders zoeken naar een andere passende vorm van hulpverlening of begeleiding.

Tussentijds beëindigen van het traject

Het kan zijn dat de werker constateert dat het traject onvoldoende verandering teweeg brengt. Eerste stap is dan altijd om te kijken of er andere interventies denkbaar zijn om de doelen toch te halen. Vervolgens bekijkt de werker of de oorzaak van onvoldoende aanslaan van traject ligt bij de

jongere of bij een gebrek aan medewerking van anderen. Belangrijk is om te bezien wat een logisch vervolg is van het traject. Dus niet: zullen we het stopzetten. Maar: wat is de beste manier van pedagogisch ingrijpen in deze situatie. Moet de jongere strakker worden gehouden? Moet er iets gebeuren in de thuissituatie, is daar meer steun of ingrijpen nodig (OTS)?

Hier is weer het verschil tussen de CRIEM aanpak en de Harde Kern aanpak erg groot. Bij CRIEM heb je er niet zoveel aan om het traject tussentijds te beëindigen. Bij Harde Kern past het wel: het juridisch kader is heel strikt, en als de jongere zich daar niet aan houdt, dan stopt het traject en zijn de consequenties voor zijn eigen rekening. Een Harde Kern werker die laat passeren dat een jongere zich niet aan de kaderafspraken houdt, zet zijn betrouwbaarheid ten opzichte van de ketenpartners op het spel en de jongere heeft snel door dat 'de soep niet zo heet wordt gegeten als hij wordt opgediend'.

Bij CRIEM is het kader veel minder strikt en is de juridische consequentie van mislukken van het traject niet zo groot.

"Bovendien: wat lost het op?"

Alleen in een situatie dat de jongere nooit op afspraken komt en in de context alles stagneert, is tussentijds stopzetten een reële actie. Maar dat komt weinig voor. Juist het feit dat er drie interventiegebieden zijn, maakt dat er meestal nog wel ergens iets te doen valt. Stopzetten is pas een optie als de werker geen interventiemogelijkheden meer ziet.

Er zijn werkers die dreigen met terugmelden als pedagogische interventie. Dat de jongere weer even weet dat hij zich echt aan de afspraken moet houden.

"Maar niet om het traject echt stop te zetten."

3.3 Methodische handreiking bij afronden en vervolg

Waarschuwen en dreigen

De cognitieve gedragstheorie zegt dat mensen leren van de consequenties van hun gedrag. Het gaat daarbij om de feitelijke consequenties. Het is belangrijk goed onderscheid te maken tussen belonen en beloven en tussen straffen en dreigen. Een beloning of een straf (een sanctie) zijn feitelijke consequenties. Beloftes en dreigementen zijn dit niet. Daarbij wordt iets in het vooruitzicht gesteld. Werkers hopen vaak dat een waarschuwing of een dreigement voorkomt dat de cliënt iets doet. De veronderstelling daarbij is dat de verwachting van straf even sterk werkt als de straf zelf. De cliënt 'weet wat hem te wachten staat'. Dit kan soms inderdaad zo werken. Maar lang niet altijd.

Slot en Spanjaard (Baarn 1999) maken een onderscheid tussen waarschuwen en dreigen met sancties. Een waarschuwing is een signaal waarmee duidelijk wordt gemaakt dat het gedrag op dit moment niet acceptabel is: 'Je moet daar nu mee ophouden.' Een 'corrigerende gedragsinstructie' noemen zij het. Het kan heel goed zijn om iemand te wijzen op het feit dat het gedrag niet op prijs wordt gesteld. Met een uitleg daarbij wat er niet in de haak is met het gedrag en wat voor logische, vanzelfsprekende en goed te begrijpen negatieve consequenties het gedrag heeft.

Reclasseringscliënten hebben niet altijd de vaardigheid ontwikkeld om alert te zijn op signalen dat ze te ver gaan. Door hier in de begeleiding aandacht aan te schenken, de signalen te benoemen en de consequenties uit te leggen, kan iemand deze vaardigheid ontwikkelen.

Maar dreigen is iets anders: 'Als jij niet doet wat ik zeg, dan volgt er deze sanctie.' Dat is niet een logisch vanzelfsprekend gevolg, dat is een door de reclasseringswerker willens en wetens gekozen straf. Je trekt het gevolg hiermee binnen de relatie (je 'doet het de cliënt aan'). Dat roept een tegenreactie op.

Het effect van dreiging hangt onder andere af van de verwachting van de cliënt: schat hij in dat het dreigement of de belofte wordt waargemaakt. Acht hij de werker betrouwbaar, dan wil dat zeggen dat deze doet wat hij belooft en dat hij uitvoert waarmee hij dreigt. Juist reclasseringscliënten gaan wellicht uitproberen of het echt zo'n vaart loopt. Overtreden van de regels is immers de reden dat

ze nu reclasseringscliënt zijn. Ze overschrijden grenzen, ze dachten dat het met de straf niet zo'n vaart zou lopen, hebben de ervaring dat je lang niet altijd voor delicten wordt gepakt, hebben zich nog wel eens ergens onderuit weten te draaien. De formulering: 'je mag niet..., want anders dan...' heeft bij hen in ieder geval niet geleid tot het vrij blijven van delictgedrag. De werker moet zich dus goed realiseren wat het betekent voor een reclasseringscliënt als je eerst hebt gewaarschuwd en het gedrag vervolgens, om allerlei wellicht legitieme redenen, door de vingers ziet. De leertheorie zegt dat de kans dat het ongewenste gedrag opnieuw zal optreden daarmee vergroot is.

Dreigen kan ook nog een ander ongewenst effect hebben. Er zijn cliënten die weinig spanning of onzekerheid aankunnen. De aankondiging van een mogelijke sanctie creëert spanning, de cliënt verwacht niet aan de eisen te kunnen voldoen, en kiest ervoor om dan maar meteen in de fout gaan, dan is hij van de onzekerheid af.

En dan is er nog het effect van 'een gewaarschuwd mens telt voor twee': de cliënt kan zich voorbereiden op de sanctie, heeft alvast alle smoezen in stelling gebracht en misschien al bedacht hoe hij het effect van de sanctie zo klein mogelijk kan maken. Of hij bedenkt alternatieve mogelijkheden om toch aan de beloning te komen.

Kortom: Ga goed na bij wie je dreigt, wanneer en waarmee. Wees alert op de mogelijke negatieve gevolgen ervan en wees betrouwbaar en consequent.

(Dit stuk is letterlijk overgenomen uit: Menger en Krechtig: 'Methodiek werken in gedwongen kader', SRN 2004.)

Literatuurlijst

Beke, B.M.W.A. e.a.

De dunne draad tussen doorgaan en stoppen: allochtone jongeren en criminaliteit.
Utrecht 1998

Beke, B.M.W.A., et al.

Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen rondhangen en bendevoering.
Amsterdam, SWP 2000

Bellaart, H.B.

Transculturele toegang tot de jeugdzorg. Commentaar op het advies van de projectgroep toegang.
Utrecht, NIZW 1997

Berry, J.W.

Psychology of acculturation. Understanding individuals moving between cultures. In R.W. Brislin
(Ed.) Applied cross-cultural psychology.
London 1990

Bijl, B., L.G.M. Beenker, Y. van Baardewijk

Individuele Traject Begeleiding op papier en in de praktijk. Een onderzoek naar de
programmatheorie en –uitvoering van ITB harde kern en ITB CRIEM.
Duivendrecht, PI research 2005

Bilsen, H. van:

Motivatie als voorwaarde en brug tussen ongemotiveerde cliënt en overgemotiveerde hulpverlener.
Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, vorming en onderwijs, 8, 206-213

Bol, M. ITB,

status quo en plan van aanpak.
Den Haag, Ministerie van Justitie 2003

Boone, M.

Leren diversifiëren. Reclassering en culturele diversiteit.
Utrecht 2002

Hoffman, E.

Koersen op eigen kracht. Een methodisch kader transculturele jeugdhulpverlening.
Utrecht 2002

Hofstede, G. H.

Allemaal andersdenkenden: omgaan met cultuurverschillen.
Amsterdam 1991

Hulst, H. van

Geen snelle recepten: gezichtspunten en bouwstenen voor een andere aanpak Antilliaanse
jongeren.
Amsterdam, Aksant 2003

ITB-CRIEM

Individuele trajectbegeleiding (ITB) in het kader van CRIEM.
Notitie Ministerie van Justitie, Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid
Januari 2000

Kayzer, D.
Sociale vaardigheden van jongeren in intercultureel perspectief. In: Collot-d'Escury-Koenings, A.A. van der Linden en T. Snaterse: Van preventie tot straf. Naar meer sociale vaardigheden bij jongeren.
Lisse 1999

Kleinman, A.
Patients and healers in the context of culture. An exploration of the borderland between anthropology, medicine and psychiatry.
Berkeley, University of California Press 1980 (geciteerd in Kromhout)

Krechtig, L. en A. Menger
Intensieve begeleiding van de harde kern.
Den Haag, Ministerie van Justitie 2000

Krechtig, L.
Methodiekbeschrijving ITB-CRIEM.
Den Haag, Ministerie van Justitie 2004

Kromhout, M. en M. van San
Schimmige werelden. Nieuwe etnische groepen en jeugdcriminaliteit.
Den Haag WODC 2003

Kromhout, Mariska
Marokkaanse jongeren in de residentiële hulpverlening: een exploratief onderzoek naar probleemvisies, interculturalisatie en hulpverleningsverloop.
Amsterdam: SWP 2002

Matsumoto, D.
Culture and psychology: people around the world.
Wadsworth publishing company 2000

Overdijk-Francis, Mr. J.E., Mr. J.A.C. Verheyden (red)
Etnische minderheden en het belang van binding. Een onderzoek naar antisociaal gedrag onder jongeren.
Houten/Antwerpen. Bohn Stafleu van Loghum 2003

Pels, T.
Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland: de creatie van een nieuw bestaan.
Assen, van Gorcum 1998

Pinto, D.
Interculturele communicatie.
Houten 1990

Salhi, A. en I. Elhadiouni
Marokkaanse jongeren en overlast. Een bijzonder Marokkaans-Maassluisse aanpak.
Rotterdam, Stimulans 2005

Slot, N.W. en H.J.M. Spanjaard
Competentievergroting in de residentiële jeugdzorg.
Baarn, Intro 1999

Vogelvang, B.
De jongere aanspreken. Handboek jeugdreclassering.
MOgroep Utrecht 2006

Yperen, T.A. van, S.N. Verheggen & A.W. Roza
Elf instrumenten onder de loep. Registratie in de jeugdzorg.
Utrecht, NIZW 1995

Bijlage 1: Ontwikkelingstaken voor jongeren van 12 tot 21 jaar

Slot werkt uit voor welke ontwikkelingstaken jongeren staan en welke competentie dat vraagt. Hij formuleert de volgende 8 taken:

- *Positie ten opzichte van de ouders:* verwerven van autonomie ten opzichte van de ouders en het bepalen van een eigen plaats binnen de veranderende relaties in het gezin en de familie.
- *Onderwijs of werk:* kennis en vaardigheden opdoen om een beroep uit te kunnen oefenen en een keuze maken ten aanzien van werk.
- *Vrije tijd:* ondernemen van leuke activiteiten in de vrije tijd en het zinvol doorbrengen van de tijd waarin er geen verplichtingen zijn
- *Eigen woonsituatie:* zoeken of creëren van een plek waar je goed kunt wonen en het omgaan met huisgenoten
- *Autoriteit en instanties:* accepteren dat er instanties en personen boven je gesteld zijn, binnen geldende regels en codes opkomen voor eigen belang
- *Gezondheid en uiterlijk:* zorgen voor een goede lichamelijke conditie, een uiterlijk waar men zich prettig bij voelt en een goede voeding en het vermijden van overmatige risico's
- *Sociale contacten en vriendschappen:* contacten leggen en onderhouden, oog hebben voor wat contacten met anderen kunnen opleveren, je openstellen voor vriendschap, vertrouwen geven en nemen, wederzijdse acceptatie
- *Intimiteit en seksualiteit:* ontdekken wat mogelijkheden en wensen zijn in intieme en seksuele relaties.

Op basis van een artikel van Kayzer (1999) over de benodigde sociale vaardigheden van jongeren in intercultureel perspectief, voegen we nog een negende taak toe:

- *Bij cultuurverschillen:* kunnen switchen van perspectief, inschatten welke vaardigheid in welke culturele context moet worden ingezet.

Jongeren met een allochtone achtergrond moeten volgens Kayzer beschikken over een biculturele competentie: zij moeten naast de normen van de eigen culturele groep, de normen van de Nederlandse cultuur kennen en herkennen om later op school en op het werk te kunnen slagen. 'Code-switching' wordt dit ook wel genoemd: weten wanneer je welke culturele vaardigheden in moet of wil zetten.

Bijlage 2: Ontwikkelingstaken voor gevluchte adolescenten

Algemene ontwikkelingstaken die voor gevluchte adolescenten nieuwe vaardigheden vereisen:

- meer zichzelf gaan verzorgen;
- zich meer zelfstandig gaan bewegen in het maatschappelijk verkeer;
- meer zelfstandig vorm en richting geven aan het eigen leven.

Algemene ontwikkelingstaken die voor gevluchte adolescenten gecompliceerder zijn:

- zelfstandig aangaan van vriendschappelijke contacten met leeftijdsgenoten;
- integratie van de, door het lichamelijk volwassen worden, toenemende seksuele impulsen;
- het hanteren van eigen agressieve impulsen en agressie in de omgeving;
- opnieuw vormgeven aan de relatie met de ouders;
- vormen van een toekomstperspectief.

Extra ontwikkelingstaken:

- doorbreken van een sociaal isolement;
- omgaan met posttraumatische problemen;
- omgaan met achtergebleven familie;
- verwerven van een plaats in een vreemde, soms als vijandig beleefde samenleving;
- omgaan met normen en waarden uit twee culturen;
- omgaan met ballingschap op langere termijn.

*bron: G. van der Veer
2001*